

LUNDS
UNIVERSITET

Socialhögskolan

Överskuldsethet

En netnografisk studie om överskuldsettas
beskrivningar av sitt mående på forumet LånForum

Salomon de Leeuw & Sophie Mösges

HT2021

Kandidatuppsats, Sopa63

Handledare: Lars Crusefalk

Authors: Salomon de Leeuw & Sophie Mösges

Title: Over-indebtedness: a netnographic study of over-indebted individuals' descriptions of their well-being on the Swedish internet forum LånForum

Supervisor: Lars Crusefalk

Assessor: Ulrika Levander

Abstract

There are some people that cannot bear with their own burden of debt. These are over-indebted individuals. Research show that the reasons for over-indebtedness are macroeconomic shocks, personal shocks such as sickness, divorce and unemployment, but also sociological factors that make individuals want to spend more than they should. Additionally, research show that being over-indebted is correlated with various negative health effects, such as: higher risk of suicide and suicidal thoughts, overweight, depression, anxiety and so on. The aim of this study was to contribute to the research field of over-indebtedness as a social problem. Furthermore, the aim was to examine how over-indebted individuals describe their own well-being. These aims were accomplished by analysing what over-indebted individuals wrote regarding their well-being on the Swedish internet forum LånForum, a forum for discussing topics such as loans and credits. In total 330 posts from LånForum were read and a selected 43 analysed using the economy-shame model and Goffmans concept of stigma. Through these theoretical positions the descriptions of the over-indebted persons we concluded that over-indebted individuals describe their mental and physical health, in relation to their over-indebtedness, in highly negative terms; describing thoughts of suicide, self-hatred, anxiety, overweightness, hearth problems, stomach pains, gastric ulcers and so on. Furthermore, the study showed that over-indebted individuals also describe that they feel ashamed, lonely and not "normal" as an effect of their over-indebtedness.

Keywords: Over-indebtedness, netnography, well-being, Goffmans concept of stigma, the economy-shame model

Förord

Till en början skulle vi båda skriva uppsats enskilt. Det kändes dock naturligt att som klasskamrater, men främst som kollegor inom ekonomiskt bistånd i Malmö Stad, att skriva tillsammans. När vi en dag satte oss ner och funderade kring vad vår uppsats skulle handla om hade vi många olika spår. I slutändan blev det dock ett ämne som kom att spegla våra dåvarande yrkesroller, något om ekonomi.

Vi har tagit oss igenom uppsatsskrivandet tillsammans och kunde inte önskat ett bättre samarbete. Båda har komplimenterat varandra väl i skrivandet och insamlandet av material, så tack till oss båda som slog våra kloka huvuden ihop och skrev tillsammans.

Vi vill även tacka vår handledare Lars Crusefalk, dina kritiska kommentarer, råd och tips har onekligen bidragit till uppsatsens kvalité och möjliggörande. Med dina kunskaper inom skulder och krediter har vi känt oss privilegierade att få ha dig som vår handledare.

Några ord av de Leeuw

Socionomprogrammet avviker från många andra utbildningar då kandidatuppsatsen inte är den sista kursen som skrivs, en till termin har jag kvar. Även om så är fallet kan jag inte förneka känslan av att vara ”klar” med socionomprogrammet. Jag känner mig redo att fortsätta utöka mina kunskaper i arbetslivet, eller genom annan utbildning. Precis som den första kandidatuppsatsen som jag skrev blir denna uppsats för mig en markör, och påminnelse av de kunskaper, erfarenheter och reflektioner som jag erhållit och formats av under de senaste 3 åren. Men inom en snar framtid påbörjar jag ett nytt kapitel av mitt liv, ett kapitel utan Socialhögskolan, ett kapitel som jag kliver in i med hopp och förväntan.

Slutligen vill jag tacka Mösges för ett bra samarbete och en stark insats, vi gjorde det som vi tänkte göra och vi gjorde det, om jag får säga det själv, väl och effektivt.

Innehållsförteckning

1. INLEDNING.....	5
1.1 Problemformulering	5
1.2 Syfte och frågeställningar	7
1.3 Internetforumet LånForum.....	7
1.4 Arbetsfördelning	8
2. KUNSKAPSLÄGE	8
2.1 Definitioner av överskuldssatthet	8
2.1.1 Vald definition av överskuldssatthet	11
2.2 Orsaker till överskuldssättning	11
2.2.1 Kreditgivare, låntagare och externa faktorer	13
2.3 Ohälsa bland överskuldssatta.....	14
2.3.1 Ekonomisk stress och minskad ekonomisk kontroll.....	14
2.3.2 Utanförskap, exkludering och stigmatisering	15
2.3.3 Brister i forskningen	16
3. TEORI	17
3.1 Ekonomi-skam modellen	17
3.1.1 Ekonomisk påfrestning	18
3.1.2 Skamgörande erfarenheter	19
3.2 Stigma	20
3.2.1 Misskrediterad och misskreditabel	21
3.3 Teoretisk referensram som förklaringsmodell	21
4. METOD	22
4.1 Metodval	22
4.1.1 Netnografisk forskningsmetod.....	23
4.2 Datainsamling och genomförande	24
4.2.1 Dold observation.....	24
4.2.2 Tematisk analys	25
4.3 Urval och avgränsningar	26
4.4 Metodens tillförlitlighet	26
4.4.1 Den subjektiva definitionen av överskuldssatthet	27
4.5 Forskningsetiska överväganden	28
5. RESULTAT OCH ANALYS.....	31
5.1 Psykisk och fysisk ohälsa.....	31
5.1.1 Självmordstankar	34
5.2 Skam.....	35
5.2.1 Utanförskap.....	39
6. SLUTSATS	40
7. REFERENSER	43

1. Inledning

En thrillerserie vars namn under hösten 2021 hamnade på mångas läppar var ”Squid Game”. Den sydkoreanska serien som släpptes och skapades av streamingjätten Netflix har en, minst sagt, bisarr handling. I serien får tittarna följa flera hundratal personer som deltar i olika sadistiska spel med sitt liv som insats. Spelen pågår tills endast en levande person återstår och denne vinner en stor förmögenhet. Personerna som deltar i spelen har blivit rekryterade av en maskerad ledare som i sin tur låter rika personer satsa pengar på vilka av spelarna som kommer att överleva. Det som alla spelare har gemensamt är tragiska livsöden vars ursprung är desperation och fattigdom, men framför allt skuldsatthet. I kampen om överlevnad slåss och mördar spelarna varandra i hopp om att bli fria från skuldernas tunga börda. Med livet som insats väljer spelarna att riskera allt för att få en chans att leva ett drägligt liv, en ultimat form av desperation. Betyggande nog är Squid Game inte verklighet utan inget mer än en fantasifull fiktion.

Mer nära verkligheten är dock reality tv-programmet Lyxfällan. I tv-programmet får tittarna följa två ekonomiska rådgivare när de försöker hjälpa människor som lever under svåra ekonomiska förhållanden. Underhållningsvärdet i programmet utgörs av att tittarna får se när de skuldsatta konfronteras med deras ekonomiskt ohållbara handlingar och situation, samtidigt som de får hjälp med att ändra sin livsstil. Denna förändring av livsstil görs ofta genom att personerna minskar sina kostnader och säljer egendom i syfte att kunna betala av sina skulder. Tv-programmet kan i första anblick utgöra komik med grund i de absurda förhållanden som programmets skuldsatta befinner sig i; hur lyckas personer skuldsätta sig för över en miljon kronor genom blancolån på grund av att ha åkt taxiresor, shoppat kläder och ätit på restaurang? Verkligheten är dock motsatsen till komisk för tv-programmets huvudpersoner som av olika anledningar befinner sig i en svår ekonomisk situation. Mer precist beskrivet lever dessa skuldsatta personer inte bara i en ”svår ekonomisk situation”, utan egentligen under en våt filt av ett verkligt socialt problem, nämligen överskuldsättning.

1.1 Problemformulering

År 2019 uppgick svenskarnas privata skulder till cirka 427 000 kronor per capita, den näst högsta skuldnivån av de europeiska länderna vid tiden av mätning (Statistiska Centralbyrån, 2020). Det flesta av svenskarnas skulder har dock sin grund i boendet då 82 % av den totala utlåningen till svenska hushåll utgörs av bolån (Statistiska Centralbyrån, 2021a). Utlåningen till hushåll för bolån har fortsatt att växa men även utlåningen för konsumtionslån växer

(Statistiska Centralbyrån, 2021a; Statistiska Centralbyrån, 2021b). Även om konsumtionslånen endast utgör en ytterst liten del av hushållens totala lånestock står dessa för ungefär hälften av alla räntekostnader och amorteringar (ibid.)¹.

Att köpa på kredit och att belåna sig innebär självfallet många fördelar, för många olika aktörer; exempelvis för privatpersonen när den ska köpa en bostad, utbilda sig, handla saker innan lönen betalats ut eller kanske när hen fått oväntade utgifter, eller företag som behöver låna pengar för att göra förvärv eller köpa lokaler och fastigheter.

Det finns dock personer, som på grund av olika anledningar, får ekonomiska problem och inte kan betala sina skulder i tid. De som inte har betalat sina skulder i tid är de som skrivits in hos Kronofogden. År 2020 var det 402 205 personer som var inskrivna hos Kronofogden (Kronofogden, u.d. a). Har personer omfattande skulder kan det vara aktuellt att ansöka om skuldsanering hos Kronofogden. År 2019 ansökte 20 513 personer om skuldsanering hos Kronofogden varav 12 249 personer beviljades skuldsanering (Kronofogden, u.d. b; Kronofogden, u.d. c). År 2020 var det istället 28 293 personer som ansökte om skuldsanering varav 12 011 beviljades skuldsanering, vilket är ungefär lika många som 2019 års antal av beviljade skuldsaneringar, trots en väsentlig ökning av antal sökande (ibid.). Om personer dock inte uppfyller de kriterier som ställs för att beviljas skuldsanering finns risken att de får betala av sina skulder under en lång tid medan de är inskrivna hos Kronofogden. År 2020 uppgick det så kallade "evighetsgäldenärerna" till 89 636 personer, vilket är personer som varit registrerade hos Kronofogden i minst 20 år (Kronofogden, u.d. d).

I konsumtionssamhället, som i korthet innebär att konsumtionen av varor och tjänster kommit att få en allt större betydelse för samhället, sociala relationer och individers beteende, är pengar en central pusselbit (Bauman, 2007, s. 82-85). Pengar ger människor en känsla av trygghet, inflytande och kontroll. Med andra ord är pengar ett viktigt och avgörande element i alla våra liv som inte bara ger trygghet för dagen utan även över tid (Jönsson, 2003, s. 48). Således innebär ekonomisk trygghet fördelar, en trygghet som vissa personer inte kan ta del av.

Med ovanstående i åtanke är det inte förvånande att överskuldsatta, personer som lever med påfrestande skulder, påverkas negativt genom en avsaknad av ekonomisk trygghet. I rapporten *Överskuldsättning och ohälsa* redogör Konsumentverket (2014) för en enkätstudie

---

¹ Enligt Statistiska Centralbyrån innefattar dock konsumtionslån endast konto- och kortkrediter, handpenninglån och privatlån och därav inte sådana lån som "blancolån", "sms-lån" eller "snabblån" (Statistiska Centralbyrån, 2021b). Det är således tänkbart att räntebetalningar och amorteringar utgör mer än hälften av hushållets lånekostnader, om man inkluderar de sistnämnda typerna av lån.

som myndigheten utfört. Resultatet av enkätstudien är att det finns en korrelation mellan översjuklighet och överskuldssatthet i jämförelse med normalbefolkningen (Konsumentverket, 2014, s. 6). En sammanfattning av rapportens resultat är att, i gruppen överskuldssatta, råder följande förhållanden: nästan fem gånger så hög förekomst av ”klinisk depression” och ”allvarlig ångest”, nästan hälften av respondenterna uppfyllde kriterierna för posttraumatiskt stressyndrom, sju gånger högre grad av hopplöshet och nästan fem gånger högre förekomst av både självmordsförsök och självmordstankar (Konsumentverket, 2014, s. 6–8). Enligt Kronofogden (2008, s. 41) lever överskuldssatta i skam, utanförskap, under hot och stress samt i ökad risk för sjukdomar.

På grund av de negativa livsförhållanden som forskningen konstaterar (se avsnitt 2) att överskuldssatta lever under, är det av intresse att undersöka hur överskuldssatta beskriver sitt eget mående. För oavsett vilket socialt problem, och oavsett vem som försöker lösa samma problem, krävs för denna möjligtvis nobla men svåra uppgift, kunskap om den drabbade. Det är svårt att hjälpa om den hjälpande inte förstår innebörden och konsekvenserna av det problem som den i behov av hjälp genomlider. Så vad genomlider den överskuldssatta?

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att utöka och bidra till kunskapsläget kring överskuldssättning som ett socialt problem genom att undersöka hur överskuldssatta själva beskriver sitt mående. Således ämnar studien besvara följande frågor:

1. Hur beskriver överskuldssatta sin fysiska och psykiska hälsa på internetforumet LånForum?
2. Hur beskriver överskuldssatta på internetforumet LånForum skam i relation till sin överskuldssättning?

1.3 Internetforumet LånForum

I syfte att förstå vad frågeställningarna innebär behövs en förklaring till vad ”LånForum” är för typ av forum. LånForum är ett internetforum som handlar om lån och som är öppet för alla att läsa. För att kunna svara på och skriva inlägg behöver personer dock registrera sig.

Några av reglerna på forumet är att ”se upp med casino/gambling snack – många har spelproblem” och att ”LånForum är ett stöttande forum - men att man även får tåla konstruktiv kritik” (LånForum, u.d.). Utöver regler om att medlemmar ska vara tydliga i sina inlägg och

liknande, finns det regler emot att peka ut en specifik medlem, gå till personangrepp, göra reklam och att medlemmar inte får låna ut pengar till andra medlemmar.

Den större delen av forumet består av inlägg om olika former av lån men främst samlingslån, ”sms-lån” och kreditkort. Den största tråden i kategorin ”Övrigt” är ”Hjälp!”. I denna tråd tillåts medlemmar att ställa frågor om diverse olika ämnen relaterade till lån men också gällande Kronofogden. Majoriteten av inläggen frågar efter hjälp kring olika problem som alla verkar ha sin rot i en ekonomiskt påfrestande situation. En betydande mängd av inläggen har en underton av hopplöshet, självhat och i vissa fall även uttryckta självmordstankar.

Sammanfattningsvis kan LånForum beskrivas som ett forum där medlemmar diskuterar kring hur de kan minska sina ränteutgifter och skulder genom olika samlingslån. Andra pratar om hur de ska klara av betalningarna nästa månad. Samtidigt berättar vissa om hur de belånat sin sambo i hemlighet för flera hundratusen kronor och andra frågar om råd kring att de inte längre vill leva på grund av sin överskuldssatthet.

1.4 Arbetsfördelning

I föreliggande studie har arbetsfördelningen vid skrivandet av alla avsnitt, samt vid insamling och analys av empirin, fördelats jämnt mellan författarna. Författarna har konsekvent samverkat och tillsammans varit delaktiga under utformandet av hela studien.

2. Kunskapsläge

I detta avsnitt kommer forskning kring överskuldssatthet presenteras som anses vara av vikt för studiens syfte. Först redogörs för definitioner av överskuldssatthet i syfte att beskriva vad överskuldssatthet är. Sedan redogörs för orsakerna och de drivande faktorerna till överskuldssatthet. Slutligen redogörs för överskuldssättning i relation till hälsa, då det anses relevant för studiens frågeställningar.

2.1 Definitioner av överskuldssatthet

Det finns ingen enskild definition av begreppet “överskuldssatthet” (“over-indebtedness”) och olika länder har olika definitioner (European Commission, 2008). Därav pågår en diskussion inom forskningen kring vilket sätt som bäst kan definiera vad det innebär att vara överskuldssatt (BIS-Department for Business Innovation & Skills, 2010; D’Alessio & Iezzi, 2013; Ferrerira, et al., 2021). I rapporten *Alla vill göra rätt för sig - överskuldssättningens orsaker och konsekvenser* redogör Kronofogden (2008, s. 52) för tre olika definitioner av överskuldssatthet.

Dessa tre definitioner är tagna från en artikel skriven av Niemi-Kiesiläinen och Henrikson (2005). Nedanstående följer en redogörelse för dessa tre definitioner.

Den administrativa definitionen tar avstamp i officiella register eller data kring personers oförmåga att betala sina skulder. Register som pekar på att personer är oförmögna att betala sina skulder kan exempelvis vara de som ansökt om skuldsanering, de som har betalningsanmärkningar eller de som är inskrivna hos Kronofogden och så vidare (Niemi-Kiesiläinen & Henrikson, 2005, s. 6). Enligt denna definition är överskuldsatta de som bevisligen inte kunnat betala sina skulder i tid.

Den objektiva definitionen tar hänsyn till hushållens balansräkning, det vill säga hushållens skulder i förhållande till dess tillgångar. Definitionen är dock problematisk då den inte visar vilka hushåll som har problem att betala sina skulder utan endast redovisar för hushållens skuldsättning i relation till tillgångar (Niemi-Kiesiläinen & Henrikson, 2005, s. 6). Således skulle ett hushåll vars skulder är mycket större än dess tillgångar, enligt denna definition, potentiellt anses vara överskuldsatt.

Den subjektiva definitionen innebär att alla hushåll som på olika sätt uppfattar sig vara under ekonomisk press och inte kan betala sina skulder anses vara överskuldsatta (Niemi-Kiesiläinen & Henrikson, 2005, s. 6). Det är denna definition av överskuldsatthet som Kronofogden anammar. Kronofogden definierar överskuldsatthet exakt som följande: "Överskuldsatt är den som själv upplever sig ha ständigt återkommande problem med att inte kunna betala alla sina räkningar" (Kronofogden, 2008, s. 5). Konsumentverket anammar också den subjektiva definitionen av överskuldsatthet, exakt formulerat som följande: "En överskuldsatt individ är en individ som själv upplever att hen inte kan betala sina skulder eller har återkommande problem med att betala sina räkningar" (Konsumentverket, 2019, s. 9).

Trots de olika sätten att definiera överskuldsatthet verkar det som att definitionen för överskuldsatthet, enligt andra rapporter och forskning, konvergerar i vissa gemensamma indikatorer (European Commission, 2008; D'Alessio & Iezzi, 2013; BIS-Department for Business Innovation & Skills, 2010).

I *Household over-indebtedness: definition and measurement with Italian data* kategoriserar D'Alessio och Iezzi (2013, s. 5) ett flertal indikatorer av överskuldsatthet som de anser att forskningen utmynnar i. Uppdelning av dessa indikatorer ser ut som följande:

Tabell 1 - Indikatorer av överskuldssatthet

Kategori	Indikator
Kostnad av att upprätthålla lån	Hushållet spenderar mer än 30 % (eller 50%) av deras bruttomånadslön på återbetalningar för säkrade eller osäkrade lån ²
	Hushållet spenderar mer än 25% av deras bruttomånadslön på återbetalningar av osäkrade lån
	Hushållets spenderande på återbetalningar tar ned dem under fattigdomsgränsen (EU:s ”poverty line”) ³
Obetalade fordringar	Hushåll som är mer än 2 månader efter med deras återbetalningar för antingen lån eller andra räkningar
Antal lån	Hushåll som har 4 eller fler lån/krediter.
Subjektiv upplevelse av skuld som en börda	Hushållet anser att deras återbetalande av skulder är en tung börda

Enligt D’Alessio och Iezzi (2013, s. 5–6) är det inte oproblemiskt att använda indikatorerna för att definiera överskuldssatthet eftersom flertalet indikatorer inte med nödvändighet medför att hushållet är överskuldssatt. Exempelvis behöver det inte vara ett problem för ett hushåll med hög bruttoinkomst att också spendera 30 % av den på återbetalningar. Vidare tar inte indikatorerna hänsyn till andra tillgångar än bruttoinkomst. Exempelvis kan ett hushåll ha finansiella tillgångar eller andra reala tillgångar (skog, land, osv) som gör att hushållet skulle kunna sälja dessa om det behövdes. Om hushållet har 4 eller mer lån/krediter behöver det inte nödvändigtvis heller medföra att hushållet är överskuldssatt. Detsamma gäller betalningarna som hushållet legat efter med i längre än två månader, då det kan gälla små summor som egentligen inte är särskilt väsentliga (ibid.).

Det förefaller inte vara svårt att kritisera dessa indikatorer i sin ensamhet, vilket D’Alessio och Iezzi (ibid.) också gör. Om indikatorerna istället används tillsammans som kriterier för överskuldssatthet kan dessa då adekvat definiera vilka hushåll som är överskuldssatta?

² Ett säkrat lån är exempelvis ett bolån där huset (real kapital) är ”säkerheten” medan ett osäkrat lån exempelvis är ett konsumtionslån utan någon säkerhet.

³ Enligt EU befinner sig en person under fattigdomsgränsen om denne lever i ett hushåll där den disponibla inkomsten är lägre 60% av landets medianinkomst per konsumtionsenhet. Vilket innebär att personen är i risk för att leva i fattigdom.

Förmodligen inte. En sådan definition hade varit snävare än den administrativa, subjektiva och objektiva definitionen och sannerligen för snäv. Risken med för snäva definitioner är att definitionen avgränsar fenomenet och därav exkluderar saker som bör inkluderas i fenomenet eller begreppet (Hughes & Lavery, 2008, s. 47).

Utifrån de presenterade indikatorerna laborerar D'Alessio och Iezzi (2013, s. 18–19) ihop en mer adekvat indikator för när ett hushåll är överskuldssatta. Hursomhelst skriver de också att den bästa definitionen är en subjektiv sådan, med tanke på de svårigheter som är förknippade med de flesta indikatorer för överskuldssättning (D'Alessio & Iezzi, 2013, s. 6). Det vill säga, den bästa metoden är att direkt fråga människor om de har svårt att betala tillbaka sina skulder.

2.1.1 Vald definition av överskuldssatthet

D'Alessio och Iezzi (2013) har utgått från och bidragit till en central forskning gällande definitionen av överskuldssatthet (jfr, European Commission, 2008; BIS-Department for Business Innovation & Skills, 2010). Utifrån att D'Alessio och Iezzi (2013) själva belyser problemen med att definiera överskuldssatthet utifrån indikatorer anammar denna studie den subjektiva definitionen av överskuldssatthet. Detta faller, som tidigare nämnts, i linje med både Kronofogdens samt Konsumentverkets definition av överskuldssatthet (Konsumentverket, 2014; Kronofogden, 2008). Mer viktigt är att den subjektiva definitionen anses vara mest lämplig och förenlig med denna studies syfte, frågeställningar och metod. Däremot är inte den subjektiva definitionen, precis som andra definitioner av överskuldssatthet, felfri. Kritik kan riktas emot den subjektiva definitionen, vilket bemöts i avsnitt 4.4.1.

2.2 Orsaker till överskuldssättning

I rapporten *Drivers of over-indebtedness* redogör Disney et al. (2008) för de faktorer som, enligt olika intervjuade aktörer inom den brittiska kreditindustrin, driver på och bidrar till överskuldssatthet. Dessa faktorer kan sammanfattas i tre olika teman.

Ett tema som bidrar till och kan orsaka överskuldssättning är ”finansiell oförsiktighet” (ibid., s. 27-30). Finansiell oförsiktighet kan innebära att hushållet exempelvis inte förstår kostnaderna av lån och därav lånar mer än vad hushållet egentligen klarar av. Vidare kan det handla om att hushållet inte har adekvata försäkringar, vilket kan bli kostsamt (Engström, et al., 2004, s. 143; Disney, et al., 2008, s. 27-30). Vidare kan finansiell oförsiktighet handla om att hushållet inte anpassar sig till relativa prischocker eller till inflationen. Ett exempel på detta kan

vara ett hushåll som börjar använda ett kreditkort för att betala för bensin efter att bensinpriset har ökat väsentligt (ibid.). I detta fall kvarstår hushållets vanliga konsumtionsmönster medan dess finansieringsmönster istället ändras genom ett ökat användande av krediter (Disney, et al., 2008, s. 27-30).

Ett annat tema som anses bidra till, driva på och som kan orsaka överskuldssättning är ”inkomstchocker” (Disney, et al., 2008, s. 30-33). Inkomstchocker innebär att hushållets inkomst förminskas av skäl som är plötsliga eller svåra att förutse. Exempelvis kan det handla om att någon i hushållet blir arbetslös. Ett annat exempel är när familjekonstellationer förändras, som vid skilsmässor. I dessa fall förändras ofta hushållets inkomster och ekonomi. Ytterligare ett exempel på vad som kan utgöra en inkomstchock för ett hushåll är sjukdom som gör att någon i hushållet inte kan arbeta i samma utsträckning, eller alls (ibid.).

Ett tredje och sista tema som författarna (Disney, et al., 2008, s. 33-35) redogör för är ”makroekonomiska chocker”. Exempel på sådana chocker kan vara att styrräntan i landet höjs och därav också räntorna på lån och krediter. Tillgänglighet på krediter kan också anses vara en bidragande makroekonomisk faktor till överskuldssättning. Under de senaste decennierna har antalet instrument för att kunna låna och ta krediter ökat samtidigt som institutioners utlåning varit expansiv (ibid.).

I avhandlingen *Från skuldsatt till skuldfri* intervjuar Sandvall (2008) 32 personer som alla ansökt och beviljats skuldsanering. Enligt Sandvall (2008, s. 69) kan ett antal huvudsakliga orsaker till överskuldssättning härledas från intervjuerna.

Den första huvudorsaken är att vara borgenär och underteckna sig lån åt en partner eller sambo, vilket ofta görs utan kunskap om vad det faktiskt innebär. Vidare är det ofta kvinnan i en relation som undertecknar sådana lån och blir borgenär å mannens vägnar som startat ett företag (Sandvall, 2008, s. 71). Den andra huvudorsaken är företagskonkurs till följd av att en den överskuldssatta, utan att ha tillräckliga kunskaper, startat ett företag (Sandvall, 2008, s. 72–73). Den tredje huvudorsaken är ohälsa och arbetslöshet. Som tidigare nämnts kan arbetslöshet och ohälsa leda till inkomstbortfall vilket kan göra det svårare att betala sina skulder. Den fjärde huvudorsaken är fastighetskulder och förändrad familjesituation, exempelvis när ett par skiljer sig och boendesituationen för familjen därav förändras. Det kan vara att en fastighet skrivs över på endast en part som egentligen inte har råd att ha kvar huset eller när en part vill sälja fastigheten även om det skulle vara en förlustaffär (en förlust som den andra parten inte har råd med) (ibid.). Den femte huvudorsaken är drogmissbruk (Sandvall, 2008, s. 74). Missbruket finansieras i vissa fall med lån. Eftersom missbrukaren inte prioriterar att betala sina räkningar kan denne riskera att bli överskuldssatt. Den sista huvudorsaken som Sandvall (ibid.) nämner är

spekulation på fastighetsmarknaden. Två av de 32 intervjuade uppgav att deras skuldproblem skapats av dåliga fastighetsaffärer, vars syfte endast var att tjäna pengar.

En annan orsak till överskuldssatthet kan vara spelproblem eller spelmissbruk. Sandvall (2016, s. 36) skriver att sambandet mellan överskuldssatthet och spelproblem är ömsesidigt. Det vill säga, spelproblem kan orsaka överskuldssättning men även överskuldssättning kan vara en orsak till att personer börjar spela i hopp om att vinna välbehövda pengar.

2.2.1 Kreditgivare, låntagare och externa faktorer

I artikeln *The Definition and Causes of Microfinance Over-Indebtedness* beskriver Schicks (2013) ett flertal olika orsaker till överskuldssättning. Schicks (2013) delar upp de olika orsakerna till överskuldssatthet i tre delar; kreditgivare, låntagare och externa faktorer. Orsaker till överskuldssättning som varken kreditgivare eller låntagare kan kontrollera är externa faktorer.

Exempel på dessa externa faktorer kan vara att en låntagares inkomst plötsligt reduceras eller att dennes utgifter plötsligt öka (ibid.). Denna typ av extern faktor utgör den vanligaste formen av kreditproblem. Vidare skriver Schicks (2013) att personliga chocker, så som förlust av jobb, skilsmässor eller sjukdom, kan påverka låntagarens möjligheter att betala sina krediter. Ytterligare kan händelser som påverkar de makroekonomiska förutsättningarna förändra låntagares inkomster, exempelvis naturkatastrofer, politiska beslut eller finanskriser (ibid.).

Kreditgivare spelar en minst lika betydande roll till orsakerna till överskuldssättning som låntagarna och kan driva på överskuldssättning. Exempelvis genom att aggressivt marknadsföra sina kreditprodukter, erbjuda olämpliga (för den enskilda låntagaren) kreditprodukter och genom lånprocesser som leder till överskuldssatthet (Schicks, 2013).

Ansvar för orsakerna av överskuldssatthet ligger inte endast på kreditgivarna utan också på låntagarna. Låntagare kan bli offer för flertalet olika kognitiva och psykologiska fallgropar och för finansiell okunnighet, vilket leder till en ökad risk för överskuldssatthet (Schicks, 2013). Bland annat tenderar vissa låntagare att se sin kreditgräns som en indikator för ”framtida inkomster” och hur mycket de har råd att konsumera. Ytterligare kan låntagare som blir erbjudna en större kredit ta på sig större skulder endast för att denne kan, även om denne egentligen inte har ett behov för varken större krediter eller skulder (ibid.).

Schicks (2013) skriver även att sociologiska faktorer orsakar och bidrar till överskuldssatthet. Till exempel kan konsumtionssamhället och materialism leda till att låntagare belånar sig bortom vad de klarar av i syfte att erhålla en viss social status eller tillgodose vissa begär. Slutligen betonar Schicks (2013) att av dessa bidragande orsaker till överskuldssättning är den största bidragande faktorn till överskuldssatthet en låg inkomst.

2.3 Ohälsa bland överskuldssatta

Sandvall (2011, s. 24–25) menar att överskuldssatthet har en oroväckande påverkan på individers fysiska och psykiska hälsa, exempelvis lider var fjärde individ med omfattande skulder av psykiska problem. Även fysiska besvär är vanligt förekommande hos överskuldssatta som kan komma till uttryck genom magproblem, huvudvärk och sömnsvårigheter (ibid.). Forskningen tyder även på en ökad risk för kroniska sjukdomar hos överskuldssatta (Ferrerira, et al., 2021). Drentea och Lavrakas (2000) menar att gruppen överskuldssatta även har en tendens till överkonsumtion av alkohol och rökning samt lider av övervikt. En studie av Dackehag et al. (2016, s. 16) hänvisar till ett flertal utländska studier som har konstaterat att det finns en ökad risk för ohälsa i samband med överskuldssatthet, likt Sandvall (2008). Bland annat menar Dackehag et al. (2016, s. 17–18) att det finns en högre risk för självmordstankar hos individer som har problem att betala sina räkningar. Överskuldssatta löper inte bara högre risk för självmordstankar utan Holmgren et al. (2019) menar även att självmordsförsök bland överskuldssatta är fem gånger vanligare än bland normalbefolkningen.

I Konsumentverkets (2014, s. 12) rapport framkommer att överskuldssattas hälsa även påverkas negativt då de inte får tillgång till läkarvård och medicin i samma utsträckning som normalbefolkningen. Det är en konsekvens av att överskuldssatta har svårt att hantera kostnader för medicin och läkarvård vilket kan leda till ytterligare försämrad hälsa (ibid.). Drentea och Lavrakas (2000) beskriver, likt Konsumentverket (2014), att överskuldssatta inte alltid kan spendera pengar på medicin eller andra hälsovårdsprodukter. Det kan i sin tur ge upphov till nya psykiska och fysiska besvär men kan även förlänga sjukdomsförlopp på grund av uteblivande behandling eller medicinering (Konsumentverket, 2014, s. 12).

2.3.1 Ekonomisk stress och minskad ekonomisk kontroll

Engström et al. (2004, s. 146) använder begreppet ekonomisk stress för att förstå individers oro över sin ekonomiska situation. Drentea och Lavrakas (2000) menar att överskuldssattas vetskap (vetskapen i sig själv) om deras ekonomiskt påfrestande situation ger upphov till en ökad stress, vilket kan förstås som ekonomisk stress. Även Holmgren et al. (2019) menar att överskuldssattas individuella upplevelse av sin egen ekonomiska situation är starkt kopplad till psykiska besvär. Den ekonomiska stressen och den psykiska ohälsan kan på längre sikt även leda till försämrad fysisk hälsa genom bland annat högt blodtryck (Dackehag, et al., 2016, s. 19).

Å andra sidan kopplar Ferrerira et al. (2021) överskuldsattas välbefinnande samman med ekonomisk kontroll. Ferrerira et al. (2021) menar att överskuldsattas känslomässiga välbefinnande och livskvalité påverkas negativt till följd av att överskuldsatta har en begränsad ekonomisk kontroll. Författarna (ibid.) menar att ekonomisk kontroll kan anses vara en skyddsfaktor för individers psykiska och fysiska hälsa. I Konsumentverkets (2014, s. 12) rapport framkommer att överskuldsattas välbefinnande påverkas negativt genom att överskuldsatta ständigt lever med oro och under hot. Upplevelsen av hot som överskuldsatta uppfattar kommer från kontakterna med bland annat inkassobyråer som försöker driva in sina pengar. Likt Konsumentverket (2014, s. 12) skriver även Henrikson (2016, s. 17) i sin avhandling att stress hos överskuldsatta är kopplad till olika typer av hot. Henrikson (2016, s. 17) beskriver att rädslan för att bli avhyst från sin bostad är ett stressframkallande och ett pressande hot som överskuldsatta kan uppleva.

Den ekonomiska stressen och minskade ekonomiska kontrollen som överskuldsatta upplever präglas även av känslan av uppgivenhet (Henrikson & Ingvarsson, 2019, s. 18-19). Känslan av uppgivenhet menar Henrikson och Ingvarsson (2019, s. 18-19) uppkommer i samband med att överskuldsatta känner sig maktlösa inför sin ekonomiska situation; att överskuldsatta inte ser att det finns någon lösning på överskuldsättningen. Även Konsumentverket (2014, s.7) beskriver att känslor av hopplöshet bland överskuldsatta är vanligt förekommande. Orsaken till känslor av hopplöshet, menar Konsumentverket (2014, s.7), är förknippade med upplevelsen av maktlöshet och hjälplöshet inför den överskuldsattas situation. Likt ovan nämnda beskrivningar av ekonomisk stress och minskad kontroll av den ekonomiska situationen beskriver även Konsumentverket (2014, s. 6–7) att överskuldsattas psykiska problem är kopplade till stress och den minskade ekonomiska kontrollen.

2.3.2 Utanförskap, exkludering och stigmatisering

Konsumentverket (2014, s. 12) uppger i sin rapport att längre perioder av att vara överskuldsatt och leva med en ekonomisk påfrestande situation kan medföra utanförskap och isolering. Henrikson (2016, s.17) menar att överskuldsatta har begränsade möjligheter att delta i vanliga konsumtionsmönster som exempelvis att kunna köpa presenter till sina anhöriga. Detta kan förstås som en bidragande faktor till att överskuldsattahet medför utanförskap och isolering. Forskningen pekar även på att det finns en negativ social syn på överskuldsatta (Drentea & Lavrakas, 2000). Drentea och Lavrakas (2000) menar att överskuldsatta stigmatiseras då synen från samhället på individer med skulder är att de spenderar mer än vad de tjänar. Det finns en bild av att överskuldsatta har försatt sig i skuldfällan självmant (ibid.). Ferrerira et al. (2021)

beskriver likt Drentea och Lavrakas (2000) att överskuldsatta associeras med att vara slarviga då de inte har kontroll över sin ekonomi samt associeras med att ha ett osunt konsumentbeteende. Vidare menar Ferrerira et al. (2021) att stigmat och fördomar från samhället ytterligare sätter press på överskuldsatta. En annan aspekt som tyder på stigmatisering och exkludering av överskuldsatta beskrivs i rapporten av Engström et al. (2004). Engström et al. (2004, s. 143) menar att överskuldsatta kan nekas anställning efter att en kreditprövning gjorts av arbetsgivaren, vilket har visat sig hända allt oftare. Författarna (ibid.) menar att överskuldsatta också kan förvägras hyresbostad samt har svårare att teckna olika typer av försäkringar, telefon- eller internetabonnemang och liknande. Dessa nämnda aspekter kan anses vara en bidragande faktor till en ökad exkludering samt stigmatisering av överskuldsatta.

Vidare beskriver Engström et al. (2004, s. 144) i sin rapport att överskuldsattas självkänsla och självrespekt påverkas negativt till följd av överskuldsättningen. Författarna (ibid.) menar att överskuldsatta kan se på sig själva på ett nedvärderande sätt när de jämför sig med sin omgivning. Att överskuldsatta ser på sig själva på ett nedvärderande sätt medför känslor som förnedring, förödmjukelse, ilska, vrede, nedstämdhet och skam i samband med interaktion med omgivningen (ibid.). Henrikson och Ingvarsson (2019, s. 19) beskriver även att överskuldsattas relationer kan påverkas negativt till följd av överskuldsättningen. Det kan handla om relationen till släkt, vänner eller andra bekanta. Författarna (ibid.) menar att överskuldsatta har svårt att hålla kontakten med sin omgivning på grund av skammen som överskuldsättningen medför.

Sammanfattningsvis tyder forskningen på att överskuldsatta lever i utanförskap, exkluderas och stigmatiseras. Även överskuldsattas självbild och självrespekt kan påverkas negativt till följd av överskuldsättningen vilket kan ge upphov till jobbiga och svåra känslor.

2.3.3 Brister i forskningen

Som tidigare nämnts menar Sandvall (2011, s. 24–25) att det finns ett samband mellan hälsoproblematik och överskuldsatthet. Å andra sidan menar författaren (ibid.) att sambandet mellan ohälsa och överskuldsatta kan ses på två olika sätt: att skulder ger hälsoproblematik eller att hälsoproblematik ger upphov till skulder. Konsumentverket (2014, s. 13) menar i sin tur att det är svårt att dra generella slutsatser om kausaliteten mellan hälsoproblematik och skulder. Delvis går det inte att dra generella slutsatser om att hälsoproblem leder till skuldproblem eller att skulderna ger upphov till hälsoproblematik. Dock menar Holmgren et al. (2019) i sin artikel att forskningen har visat ett tydligt samband mellan objektiva mått på överskuldsattas skuldsituation och psykiska ohälsa. Holmgren et al. (2019) menar att det finns ett samband

mellan storleken på individens skulder och ökad psykisk ohälsa. Med andra ord ger större skulder mer upphov till ökad psykisk ohälsa. Å andra sidan skriver författarna (ibid.) att de inte kunnat se sambandet mellan storleken på skulder och ökad psykisk ohälsa i sin studie. Forskningen ger inkonsekventa resultat när det gäller olika objektiva mått och sambandet mellan psykisk ohälsa och överskuldssättning. Ferrerira et al. (2021) lyfter i sin studie vikten av att det saknas viktig forskning inom ämnet och att det är av vikt att det sker ytterligare forskningen när gäller sambandet att förstå överskuldssättning och individers välbefinnande.

Det finns bevisligen ingen konsensus inom forskningen gällande åt vilket håll som kausaliteten mellan skulder och ohälsa rör sig, vilket dels beror på att det inte forskats tillräckligt på ämnet. Forskningen visar att överskuldssatta lever med sämre välbefinnande och ökad psykisk ohälsa i relation till normalbefolkningen. Det går dock inte att dra några slutsatser om att större skulder ger upphov till ökad psykisk ohälsa. Inte heller är det belagt om det försämrade välbefinnandet är till följd av skulderna, eller tvärtom.

3. Teori

I syfte att kunna analysera det insamlade materialet anammar föreliggande studie två separata teorier, ekonomi-skam modellen och Goffmans teori om stigma. De två teorierna redogörs för nedanstående.

3.1 Ekonomi-skam modellen

Ekonomi-skam modellen myntades på 1990-talet av professorn Bengt Starrin och hans kollegor (Jönsson, 2003, s. 46). Ekonomi-skam modellen är en förklaringsmodell till vad som utgör de hälsomässiga och sociala konsekvenserna som följer av arbetslöshet. Modellen tar avstamp i två olika forskningstraditioner; den ekonomiska och den mikrosociologiska. Den ekonomiska forskningstraditionen utgår ifrån forskning om ekonomisk stress- och nöd, medan den mikrosociologiska forskningstraditionen utgår ifrån forskning om sociala band, sociala nätverk, självbild och identitet (Jönsson & Starrin, 2016). De två olika forskningstraditionerna, som också i viss utsträckning är två olika perspektiv, kommer härnäst benämnas som ”den ekonomiska aspekten”, respektive ”den sociala aspekten”.

Den ekonomiska aspekten belyser lönsens betydelse för individen. För att kunna bygga upp och upprätthålla en viss levnadsstandard behöver individen också upprätthålla sin lön. För att förklara den situation som arbetslösa befinner sig i används, i modellen, begreppet *ekonomisk påfrestning* (Jönsson & Starrin, 2016).

Den sociala aspekten belyser det skamfyllda i att vara arbetslös. Begreppet *skamgörande erfarenheter* används i modellen för att förklara de känslor av skam som den arbetslöse präglas av (ibid.).

Ekonomi-skam modellen utgår ifrån hypotesen att ”ju högre den ekonomiska påfrestningen är under arbetslöshet och ju mer skamgörande erfarenheter man har som arbetslös, desto allvarligare blir de hälsomässiga och sociala konsekvenserna” (Jönsson, 2003, s. 46). Nedanstående kommer de två begreppen *ekonomisk påfrestning* och *skamgörande erfarenheter* redogöras för ytterligare.

3.1.1 Ekonomisk påfrestning

Begreppet ekonomisk påfrestning kommer ursprungligen från forskning om hur ekonomiska förhållanden påverkar individens hälsotillstånd och välbefinnande, framförallt från forskning som direkt undersökt sambandet mellan ekonomi och hälsa hos individer (Jönsson, 2003, s. 46-48). Ekonomisk påfrestning har därav ofta, enligt Jönsson (ibid.), sammankopplats med ohälsa och ett sämre välbefinnande. Ekonomisk påfrestning (ekonomisk stress, ”economic stress”, eller ”financial stress”) är den press, påfrestning, och börda som uppstår till följd av ett påtagligt inkomstbortfall eller en rådande diskrepans mellan inkomst och behövd inkomst. Inte heller har individen några möjligheter till att reducera diskrepansen (ibid.).

Enligt Jönsson (2003, s. 48–50) har individer som lever under ekonomisk påfrestning en inkomst som inte är tillräcklig för att tillgodose individens vardagliga ekonomiska och sociala behov. Det framgår dock inte tydligt vad Jönsson (ibid.) menar med ”sociala behov”. Däremot kan det antas innebära, utifrån vad Jönsson (ibid.) skriver, ett behov av att erhålla tillräckligt med pengar och att ha en socialt accepterad identitet.

Jönsson (2003, s. 48–50) anser att pengar är ett grundläggande socialt behov i det moderna samhället, något som vanligtvis erhålls genom lönearbete. Pengar innebär möjligheter till inflytande, makt och självförverkligande. Utan pengar kan det vara svårt att delta i det sociala samspelet, som att exempelvis bjuda hem kompisar, vara en del av kulturlivet och så vidare. Individer behöver även pengar för att kunna delta i konsumtionssamhället och upprätthålla sin livsstil. Vidare anser Jönsson (ibid.) att den som tjänar tillräckligt mycket med pengar också har en viss kontroll över sitt liv och ofta anses vara en produktiv samhällsmedborgare. En individ som har en diskrepans mellan sin inkomst och behövda inkomst anses således inte vara en produktiv samhällsmedborgare. En sådan individ kan inte i samma utsträckning förverkliga sig själv, delta i konsumtionssamhället, erhålla makt, kontroll

eller trygghet. En sådan individ kan, helt enkelt, inte tillgodose sina ekonomiska och sociala behov, vilket är det som utgör den ekonomiska påfrestningen.

3.1.2 Skamgörande erfarenheter

Enligt Jönsson och Starrin (2016) är skamgörande erfarenheter en benämning på alla de erfarenheter som en individ upplever när denne betraktas på ett nedvärderande sätt av någon annan under sin arbetslöshet.

Jönsson och Starrin (2016) utgår ifrån sociologen Thomas J. Scheff när de pratar om skam. Gällande relationer anses skam vara, enligt Jönsson och Starrin (2016), en kvalité mellan personer. När en relation, det sociala bandet mellan människor, hotas så väcker det känslor. Känslan av skam kan anses vara en kvalité av det sociala bandet och om skam uppstår mellan två personer är det sociala bandet ansträngt (ibid.).

Gällande känslan skam beskrivs den som en intensiv känsla hos individen som refererar till känslor av mindervärdighet, underlägsenhet, förödmjukelse och förnedring (Jönsson & Starrin, 2016). Enligt Jönsson och Starrin (2016) uppkommer känslor av skam i samband med att individen blir medveten om sin situation och svaghet. Det kan exempelvis handla om att individen inte har uppnått ett visst mål eller att individen inte lever upp till de förväntningar som ställts på hen.

Lönearbete innebär inte endast lön och pengar utan även sociala aspekter som status och prestige (Jönsson, 2003, s. 48-49). Det finns föreställningar om att arbetslösa är arbetslösa på grund av personliga tillkortakommanden. Därav utmanas och ifrågasätter den arbetslösa sin självbild och identitet vid interaktioner med andra människor, auktoriteter och välfärdsinstitutioner. Till följd av det kan en rad starka känslor uppstå hos den ifrågasatte, som exempelvis ilska, nedstämdhet och i synnerhet skam (Jönsson, 2003, s. 51-52).

Den skam som uppstår för den som befinner sig i en ekonomiskt påfrestande situation riskerar att få individen att må dåligt. Inte endast på grund av de mindervärdighetskänslor som skammen innebär utan också den nedstämdhet och oro som kan följa av ekonomisk påfrestning. De skamgörande erfarenheterna, som inkluderar alla händelser som väcker skam hos individen, utgör den andra delen av ekonomi-skam modellen (Jönsson & Starrin, 2016). Ekonomisk påfrestning och skamgörande erfarenheter kan, pedagogiskt skildrat av Jönsson (2003, s. 57), ses som en tabell (se figur 1). I denna uppsats kommer nedanstående figur vara aktuell med förändringen att det inte endast är arbetslöshet som kan plåga och skambelägga en individ, utan även överskuldssatthet.

Skamgörande erfarenheter

		<i>Mer</i>	<i>Mindre</i>
Ekonomisk påfrestning	<i>Högre grad</i>	Plågade av arbetslösheten	
	<i>Lägre grad</i>		Opåverkade av arbetslöshet.

Figur 1

3.2 Stigma

I Erving Goffmans (2020) teori handlar stigma om en avsaknad av socialt erkännande av andra individer. Det handlar om att individer inte uppnår det som samhället förväntar sig av individen, vilket leder till stigmatisering (Goffman, 2020, s. 8). Enligt Goffman (2020, s. 9) kommer individer alltid sträva efter att försöka passa in i samhället för att undvika att bli stigmatiserade. Det kommer dock alltid finnas individer som avviker från normerna i samhället eller från det som anses vara det normala. I boken *Stigma, den stämplades roll och identitet* av Goffman (2020) försöker han förklara vad som händer med individen, och vilka konsekvenser det har, när individer avviker från samhällets normer. En avvikelse från det normala kan handla om att individen frångår samhälleliga förväntningar på hur individer bör vara, se ut eller agera. Goffman (2020, s. 14) menar att individers handlande påverkas av ”styrande mekanismer” som utgörs av regler, normer, förväntningar, rutiner och liknande. Dessa styrande mekanismer påverkar bland annat individens sätt att interagera med andra. Med andra ord anpassar sig individen efter de styrande mekanismerna för att passa in och inte uppfattas som avvikande. Vilka mekanismer som är styrande kan vara olika för varje individ. Goffman (2020, s. 23–24) menar att individer kategoriseras av samhället och individens omgivning, därmed ställs det olika förväntningar på individen ut efter dessa kategoriseringar. Det kan handla om att det inom en kategori finns egenskaper som tillskrivs det normala medan egenskaperna inom andra kategorier tillskrivs det onormala. Vidare menar Goffman (2020, s. 9) även att en individ kan bli stigmatiserad utifrån en rad andra anledningar så som kroppsliga besvär, hudfärg och kön. Individer som blir stigmatiserade kan därmed kategoriseras som avvikande. Vidare kan stigmatisering av individer leda till att dessa drabbas av social diskriminering och utanförskap, vilket i sin tur kan leda till att individens möjligheter i samhället begränsas (ibid.).

3.2.1 Misskrediterad och misskreditabel

Goffman (2020, s. 75–77) använder begreppen misskrediterad och misskreditabel i relation till stigmatisering. Begreppet misskrediterad syftar till när individen är medveten om att den bär på ett stigma samt att individen är införstådd med att omgivningen kommer att se stigmat. När en individ istället försöker dölja sitt stigma är individen misskreditabel. Individen är alltså medveten om sitt stigma och upprätthåller en fasad för att inte bli stigmatiserad. Goffman (ibid.) menar att en individ som avslöjar eller delger sitt stigma för omgivningen övergår från att vara misskreditabel till att vara misskrediterad.

Vidare menar Goffman (2020, s. 75–77) att stigma och stigmatisering ofta är kopplat till starka känslor av skam vilket förstärker den misskreditablas känslor av att behöva dölja sitt stigma.

Skammen häröver ligger alltid på lur, på grund av individens insikt att det är något skamligt med att ha en egenskap som han har; han gör gärna upp en bild av sig själv där denna egenskap saknas (Goffman, 1963/2007, s.16).

Goffman (ibid.) menar att den som bär på stigma präglas dock inte bara av känslor av skam utan kan även ha dåligt självförtroende, känna utanförskap och aldrig känna sig tillräckligt bra. Vidare framkommer det att det även är ett dilemma och psykiskt påfrestande för individen att ständigt behöva dölja sitt stigma samt att individen ständigt bär på en oro att bli avslöjad.

3.3 Teoretisk referensram som förklaringsmodell

Ekonomi-skam modellens begrepp *ekonomisk påfrestning* kretsar primärt kring inkomstbortfall, eller diskrepans mellan inkomst och behövd inkomst, på grund av arbetslöshet. I den föreliggande studien anses dock begreppet vara tillämpligt även gällande andra orsaker än arbetslöshet, exempelvis andra orsaker till inkomstbortfall eller orsaker till diskrepansen mellan inkomst och behövd inkomst (som överskuldssatthet). Ekonomi-skam modellen fungerar som en passande förklaringsmodell då ett av de mest återkommande teman i det empiriska materialet är känslor av skam och skuld. Det empiriska materialet i denna studie utgörs av foruminlägg som är starkt präglade av skam kopplat till en ekonomiska påfrestande situation. Vidare kompletteras ekonomi-skam modellen som förklaringsmodell med Goffmans teori om stigma. Goffmans teori om stigma passar som en förklaringsmodell då det empiriska materialet

innehåller sekvenser om att känna sig onormal och osamhörig. Överskuldssatta har i flertal inlägg beskrivit hur de upprätthåller en roll för att dölja sin överskuldssatthet.

4. Metod

I detta avsnitt redogörs för vilka metodologiska utgångspunkter som denna studie antagit. Nedanstående diskuteras därav etiska överväganden, urval, genomförande, metodval samt metodens tillförlitlighet.

4.1 Metodval

Föreliggande studie är kvalitativ och det empiriska materialet utgörs av inlägg från internetforumet LånForum. Den kvalitativa forskningens fokus är att undersöka hur individer uppfattar eller beskriver den värld de lever i (Bryman, 2018, s. 487-489). Eftersom studien syftar till att fånga upp och belysa överskuldssattas beskrivningar av deras mående är det därav lämpligt att studien antar en kvalitativ forskningsmetod.

Någon form av kvantitativ metod, exempelvis en kvantitativ innehållsanalys av inläggen på LånForum, skulle dock också kunnat användas för att besvara studiens frågeställningar. För att besvara studiens första frågeställning skulle exempelvis hur frekvent vissa ord används i inläggen på LånForum kunna undersökas och om dessa har en negativ eller positiv konnotation (Bryman, 2018, s. 357-374). För att besvara studiens andra frågeställning skulle även frekvensen av ord som ”skam” och liknande kunna mätas. Genom att mäta frekvensen av ord och dess konnotation skulle en bild av hur överskuldssatta beskriver deras mående och skam kunna målas upp och potentiellt säga något om deras beskrivningar (ibid.).

Däremot hade en sådan kvantitativ innehållsanalys förmodligen missat en viktig del, nämligen helheten av inläggen. Att endast mäta ord och dess frekvens och konnotation riskerar att förminska vikten av den kontext som orden befinner sig i. Eftersom studiens syfte dels är att bidra till och utöka kunskapsområdet kring överskuldssatthet som socialt problem ansågs det lämpligare att använda en metod som belyser överskuldssattas verklighet, känslor och upplevelser. För att förstå vad överskuldssatthet som socialt problem innebär för individen gjordes bedömningen att en helhet av beskrivningar behövdes tas del av. Att endast mäta frekvens av ord eller genom att använda kvantitativa metoder riskerar det empiriska materialet att bli för ytligt och innehållslöst för att kunna få en inblick överskuldssattas verklighet.

Med studiens frågeställningar kring överskuldssattas egna beskrivningar i åtanke är en kvalitativ metod den som ansågs vara mest lämplig. Studiens frågeställningar syftar till att fånga

upp överskuldsattas egna beskrivningar av sin livsvärld vilket även den kvalitativa forskningen syftar till. Dock menar Ahrne och Svensson (2015, s. 20–21) att det även finns olika metoder inom den kvalitativa forskningen att få fram individens egna beskrivningar. Men författarna (ibid.) menar att det är upp till forskaren att välja den metod som är mest lämpad för studien. Den valda forskningsmetoden som ansågs vara mest lämplig för denna studie är etnografi, mer specifikt netnografi, då det valda forskningsobjektet är ett internetforum.

4.1.1 Netnografisk forskningsmetod

Netnografi är etnografiska studier på nätet. Netnografi har vuxit fram ur den etnografiska forskningen, som baseras på observationer där forskaren befinner sig i undersökningsmiljön (Berg, 2015, s. 10-11). Netnografisk forskning särskiljer sig inte nämnvärt i jämförelse med andra kvalitativa forskningsmetoder eller etnografisk forskning. Dock menar Berg (2015, s. 67–69) att netnografisk forskning skiljer sig från den etnografiska forskningen i en aspekt. I etnografisk forskning är vanligtvis observatören (forskaren) närvarande fysiskt, ”på plats”, för att uppleva den valda undersökningsmiljön (forskningsobjektet); vilket självfallet inte är möjligt när det gäller digitala internetforum.

I studien har en netnografisk forskningsmetod använts då forskningsobjektet i studien är internetforumet LånForum där en mängd överskuldsatta personer skriver inlägg. Personer som uttrycker sig på internet kan ofta göra det anonymt, vilket skapar en annan dynamik än i den ”verkliga världen”. På internet kan personer ofta gömma sig bakom sin skärm, sin pseudonym och vara anonyma. Internet kan därav ses som ett kikhål som möjliggör att läsaren eller observatören kan ta del av människors innersta tankar. Personer vågar, på grund av anonymitet, uttrycka sig friare och skriva vad dem tycker (Konzinets, 2010, s. 21-25). Netnografi som forskningsmetod är sammanfattningsvis ett sätt att kunna förstå och undersöka det som människor väljer att delge på internet.

På LånForum kan överskuldsatta fritt skriva om olika ämnen samt diskutera med varandra. Genom en netnografisk forskningsmetod av LånForum anses en mängd empiriskt material kunna besvara de valda frågeställningarna i studien. Det ansågs finnas en fördel med att använda inlägg från ett internetforum då inläggsförfattarna själva har skrivit inläggen med sina egna ord, tankar och känslor. Det innebär att studien kan få fram den verkligheten som individen upplevde när inlägget författades, just där och då, vilket kan gå förlorat genom intervjuer. Å andra sidan kan forskaren genom intervjuer få fram detaljerade svar samt ha möjlighet att ställa följdfrågor till intervjupersonerna, vilket inte är möjligt med en netnografisk forskningsmetod (Bryman, 2018, s. 569-571). Dock menar Ahrne och Svensson (2015, s. 54–

55) att intervjupersoner kan påverkas av normer och strukturer, vilket kan förändra den intervjuades svar. Med andra ord kan intervjuerna vara påverkade av den tid och plats som intervjuerna valdes att genomföras. Vidare kan svaren även vara vinklade av vad intervjupersonen tror att forskaren vill höra eller så kan svaren vara påverkade av vad forskaren väljer att ställa för frågor (ibid.). Därmed gjordes bedömningen att en viss del av beskrivningar av individens verklighet kan förloras genom intervjuer. Utifrån ovanstående anses det att en netnografisk forskningsmetod genom en dold observation är den som är mest lämpad för studien.

4.2 Datainsamling och genomförande

Forumet LånForum, som utgör grunden till studiens empiriska material, hittades med sökmotorn Google. Sökorden som användes i Google var: ”skuldsatt”, ”överskuldsatt” och ”forum”. Det som kommer längst upp i Google sökningen är LånForum samt Fattigare Riddare som också är ett forum. Både LånForum och Fattigare Riddare överskådades grundligt. Båda forumen består av liknande inlägg och diskussioner. Däremot framstår det som att LånForum tilltalar en bredare mängd användare och har fler och mer aktiva medlemmar, vilket även var anledningen till att det empiriska materialet hämtades från endast LånForum. LånForum är också ett mer organiserat och lättöverskådligt forum. Inga andra forum hittades med ovanstående sökord och inga fler sökningar ansågs vara nödvändiga då antalet inlägg på LånForum var tillräckligt många i relation till studiens omfattning.

Datainsamlingen av det empiriska materialet gjordes genom en dold observation av forumet LånForum. Sedan bearbetades det empiriska materialet genom en tematisk analys.

4.2.1 Dold observation

Denna studie utgörs av en dold observation. En dold observation är en observation som sker utan att forskaren ger sig tillkänna inför de observerade (eller inför forskningsobjektet) (Bryman, 2018, s. 515). LånForum analyserades och beskådades utan att forumets användare eller skapare visste om det. Syftet med studien är att få fram överskuldsattas egna beskrivningar av deras upplevelser, känslor och hälsa i relation till överskuldsättning. Det finns en risk att en öppen observation, där deltagarna är medvetna om studien, påverkar inläggsförfattarnas beskrivningar. Att genomföra en dold observation i denna studie syftade till att bibehålla äktheten i de överskuldsattas beskrivningar och ha att så lite påverkan som möjligt på forskningsobjektet.

Dolda observationer är dock inte helt oproblematisks att genomföra i relation till forskningsetiken, vilket kommer att diskuteras i avsnitt 4.5.

Insamlingen av det empiriska materialet inom netnografiska studier menar Berg (2015, s. 89–90) sker genom två olika faser. Den första fasen av datainsamlingen handlar om att se om det utvalda forskningsobjektet passar till det valda syftet av studien. Den första fasen kan sedan övergå i fas två; att forskaren kan ge sig till känna för forskningsobjektet (ibid.). Vidare kan detta likställas med det Bryman (2018, s. 515) beskriver som dold och öppen observationsmetod inom etnografiska studier. Den dolda observationen handlar om att forskaren inte ger sig till känna för forskningsobjektet medan den öppna observationen handlar om att forskningsobjektet är medveten om forskaren och studien (ibid.).

Det första som gjordes var att överskåda forumet LånForum och vilka trådar som fanns. Många av inläggsförfattarna berättade om sin ekonomiskt påfrestande situation och de flesta av inläggen innehöll olika beskrivningar av psykisk och fysisk ohälsa. Därmed följdes Bergs (2015, s. 89–90) första steg som beskrevs ovan men inte hans andra om att forskaren ger sig till känna för forskningsobjektet.

4.2.2 Tematisk analys

För att sortera det insamlade empiriska materialet i form av olika inlägg från LånForum användes tematisk analys. Tematisk analys handlar enligt Bryman (2018, s. 703) om att hitta teman i det empiriska materialet och att koda materialet. Teman kan beskrivas som kategorier som har identifierats i det empiriska materialet (ibid.). Efter att ett urval gjorts skrevs det utvalda empiriska materialet ut och lästes ordagrant för att sedan tematiseras. De teman som identifierades i det empiriska materialet är kopplade till studies syfte och frågeställningar och är: fysisk ohälsa, utanförskap, skam och psykisk ohälsa.

Bryman (2018, s. 703) beskriver att ett tema kan ses som en sorts kategori som består av en undergrupp av olika koder. De teman som identifierades i det empiriska materialet består av flera olika undergrupper. Exempelvis består temat ”psykisk ohälsa”, i föreliggande studie, av sex olika koder; ångest, självhat, självmordstankar, nedstämdhet och hopplöshet. Genom att de olika koderna tillskrevs olika teman var det möjligt att sortera det empiriska materialet. Sorteringen skedde genom att färglägga olika ord eller meningar i inläggen. Olika färger tillskrev olika teman vilket gav en överblick i vilka teman som återfanns i inläggen.

4.3 Urval och avgränsningar

Studien har avgränsats till ett forum: LånForum, vilket innebär att studien har begränsats till en svensk kontext, då LånForum är ett svenskt internetforum. Vidare har urvalet avgränsat genom årtal. Inläggen som har samlats in avser åren mellan 2014 och 2021. Bedömningen gjordes att spannet mellan årtalen utgjorde en mättad och samtidigt hanterbar mängd av empiriskt material.

Studien har anammat ett målstyrt urval. Inom den kvalitativa forskningen är målstyrda urval vanligt förekommande (Bryman, 2018, s. 495-496). Ett målstyrt urval kan beskrivas som ett icke-sannolikhetsbaserat urval som syftar till att välja ut det material som är relevant för studien (ibid.). I ett målstyrt urval väljs materialet strategiskt ut med hänsyn till studiens syfte och frågeställningar, vilket även innebär att materialet inte är generaliserbart för en population. Den målstyrda urvalsmetoden i denna studie syftar till att välja ut de inlägg som innehåller överskuldssattas beskrivningar av deras psykiska och fysiska hälsa samt skam, i relation till överskuldssättning.

I det första skedet av urvalet samlades 330 inlägg in från LånForum. Samtliga inlägg lästes och utav dessa valdes sedan 43 inlägg ut som ansågs vara relevanta för studiens syfte och frågeställningar. De 43 inläggen valdes utifrån att de innehöll beskrivningar av inläggsförfattarens fysiska och psykiska hälsa eller utifrån att inlägget innehöll beskrivningar av skam. Efter urvalet av de inläggen med relevans för studien skrevs dessa ut, för att sedan som ovan beskrivet, tematiseras utifrån studiens syfte.

4.4 Metodens tillförlitlighet

Då studien är kvalitativ kommer metodens tillförlitlighet att diskuteras utifrån Brymans (2018, s. 467) fyra kriterier för tillförlitlighet: trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet samt en möjlighet att styrka och konformera.

Trovärdighetskriteriet handlar enligt Bryman (2018, s. 467) om hur trovärdig resultaten och beskrivningarna av en social verklighet är. Trovärdighet som kriterier handlar även om att studien ska ha utförts i samförstånd med de krav och regler som finns på forskningen. Vidare menar Bryman (ibid.) att trovärdigheten påverkas av huruvida forskningsobjekten har kunnat bekräfta att deras beskrivningar av sin verklighet har tolkats korrekt i studien. Eftersom studien är en netnografisk studie som genomförts med en dold observation uppnås trovärdigheten inte fullt ut. Då inläggsförfattarna inte har kontaktats och de därav inte kunnat bekräfta att deras beskrivningar har tolkats rätt i studien, minskar studiens trovärdighet. Vidare redovisas det empiriska materialet genom användning av citat i analysen. På så sätt kan läsaren se hur utvalda

delar av det empiriska materialet tolkats och analyserats, vilket bidrar till studiens trovärdighet och transparens.

Överförbarhetskriteriet handlar om studiens djup och om studien lyckas få fram fylliga berättelser av verkligheten (Bryman, 2018, s. 467). Vidare handlar överförbarhet om studiens resultat kan överföras eller vara korrekt i andra miljöer. Överförbarheten i studien kan anses vara begränsad då forskningsobjektet avser ett forum på internet. Vidare kan överförbarheten anses vara begränsad utifrån att forskningen anammar olika definitioner av överskuldssatthet. Dock har studien fylliga beskrivningar av överskuldssattas hälsa och hur deras mående påverkas av överskuldssättningen vilket ökar överförbarheten.

Det tredje kriteriet avser pålitlighet och syftar till att alla processer ska redovisas i studien (Bryman, 2018, s. 468). Det vill säga att studien ska vara transparent och redogöra för alla faser som studien genomgått under forskningsprocessen. Bryman (ibid.) beskriver även att pålitligheten påverkas av om studien har granskats av andra innan den är färdig. Pålitligheten i studien anses vara uppfyllt då studien redogör för alla forskningsprocesser.

Slutligen handlar ”en möjlighet att styrka och konformera” om en förståelse och insikt om att det inte finns någon komplett objektivitet i samhällsvetenskaplig forskning (Bryman, 2018, s. 470). Med andra ord ska forskaren vara medveten om att dennes egna åsikter och tankar kan påverka studien, så att denne försöker att inte agera utifrån personliga värderingar (ibid.). Inga aktiva eller medvetna val gjorts utifrån personliga värderingar i föreliggande studie.

4.4.1 Den subjektiva definitionen av överskuldssatthet

Metodens trovärdighet kan även påverkas av den valda definitionen av överskuldssatthet. Som tidigare nämnts anammar föreliggande studie en subjektiv definition av överskuldssatthet. Väsentlig kritik kan riktas emot den subjektiva definitionen eftersom den inte utgår från några konkreta mått eller indikatorer. På grund av detta är det endast den enskilda individens egen beskrivning av sin ekonomiska situation som utgör grunden för definitionen av överskuldssatt. Det innebär att en person som *de facto* skulle kunna betala av sina skulder men som känner att denna inte kan det, anses vara överskuldssatt; eller exempelvis att en person känner mycket stress över en liten skuld som denne inte kan betala. Således är det problematiskt att den subjektiva definitionen av överskuldssatthet kan innefatta personer som har en relativt god ekonomi och som egentligen inte lever i en ekonomiskt påfrestande situation.

Det är i princip omöjligt att veta, utifrån denna studies metod, om inläggsförfattarna faktiskt är överskuldssatta, i den mån att studien blint accepterar det inläggsförfattarna skriver om deras skulder. Däremot, skulle inte studien vara genomförbar om en annan definition av

överskuldssatthet valts. Exempelvis hade en objektiv definition inte varit möjlig då forumets inläggsförfattare är anonyma och deras skulder inte kan kontrolleras gentemot exempelvis kronofogdens register. Inte heller var det aktuellt att försöka kontakta inläggsförfattarna då studien utgörs av en dold observation. I slutändan är den kritik som kan riktas emot den subjektiva definitionen en vanlig kritik som kan uppstå när vittnesmål av olika slag ska höras. Det empiriska materialet består av människors utsagor och människan kan vara glömsk eller ha olika incitament för att ljuga. Förmodligen, och kanske sannolikt, uppger de flesta dock korrekt vad de känner kring sina skulder på LånForum och huruvida de faktiskt är djupt skuldsatta eller inte.

4.5 Forskningsetiska överväganden

Samhällsvetenskaplig forskning ska ha sin grund i forskningsetiska principer som forskaren behöver förhålla sig till (Berg, 2014, s. 128-130). De forskningsetiska principerna finns bland annat för att skydda och respektera de individer som är forskningsobjektet för studien. När det kommer till netnografiska studier menar Berg (ibid.) att det medför utmaningar inom de forskningsetiska principerna då individens integritet inte kan skyddas fullt ut. Eftersom materialet för netnografiska studier ofta är lättillgängliga och offentliga kan det medföra en risk att det materialet kan betraktas som att det kan användas helt fritt. Delvis finns det otydliga och suddiga gränser i den digitala världen kring hur fritt material får användas eller ej. Även om individen fritt har publicerat material för andra att läsa innebär det inte att individen tänkt att materialet ska användas inom forskning (ibid.).

Vetenskapsrådets *Forskningsetiska principer inom humanistisk samhällsvetenskaplig forskning* (2002) ska beaktas och följas när forskare gör etiska överväganden i sina studier inom humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning. Kraven inom den samhällsvetenskapliga forskningen avser informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet. Informationskravet avser att forskaren bör informera forskningsobjektet eller deltagarna i studien om syftet med forskningen samt att deltagarna ska vara informerade om att deltagandet är frivilligt samt kan avbrytas. Vidare ska deltagarna även ha informerats om vilka moment som forskningen utgörs av (Vetenskapsrådet, 2002). Samtyckeskravet syftar istället till att deltagarna i studien ska ha lämnat sitt samtycke till studien och fritt kan bestämma om sitt deltagande i studien. Det tredje kravet avser konfidentialitetskravet och handlar om deltagarnas anonymitet och integritet. Det innebär att inga uppgifter om deltagarna ska röjas

eller vara tillgängliga för obehöriga personer. Sista kravet är nyttjandekravet som avser att det empiriska materialet endast ska användas för forskningens syfte (ibid.).

Inom etnografi, och därav även netnografi, kan observationer göras öppet eller dolt. Vid dolda observationer interagerar inte forskaren och forskningsobjektet (de observerade) med varandra. Forskaren observerar forskningsobjektet utan att ge sig till känna. Dolda observationer bryter därav direkt emot två av de forskningsetiska principerna, nämligen informations- och samtyckeskravet (Bryman, 2018, s. 517). En dold forskare kan inte fråga efter samtycke eller berätta om studien utan att avslöja sig och därav inte längre vara dold. Är dolda observationer alltid oetiska och av etiska skäl då ogenomförbara? Nej. Forskning som uppfyller alla etiska riktlinjer kan vara oetiska och på samma sätt kan forskning som inte uppfyller alla etiska riktlinjer också vara etiskt försvarbara.

I studien har etiska övervägande gjorts och resulterat i att det är etiskt försvarbart att utföra en dold observation på forumet LånForum. Vidare har det ansetts vara etiskt försvarbart att direkt citera de inlägg på forumet som utgör studiens empiri, även om det medför att läsare kan googla sig fram till de ursprungliga inläggen.

LånForum är ett helt öppet forum som kan läsas av alla. För att kunna skriva eller svara på forumet behöver användaren vara registrerad, men inte för att läsa. Det är således ett, för allmänheten, öppet forum. Enligt Sveningsson Elm (2009, s. 74–86) är forum som är öppna för allmänheten godtagbara att använda som empiriskt material utan att samtyckes- eller informationskravet uppfylls. På samma sätt som texter i tidningar eller andra hemsidor kan användas utan att dessa krav uppfylls (ibid.). Det förutsätter dock att det empiriska materialet inte består av allt för känsligt innehåll. Även att samla in empiriskt material genom att exempelvis filma personer på allmänna platser (torg, gator, etc.) kan göras utan att samtyckes- eller informationskravet är uppfyllt (ibid.). Det kan invändas att skillnader mellan andra allmänt tillgängliga texter (eller filmer från allmänna platser) och inlägg på forum är väsentliga för den etiska frågan. Inlägg på forum kan exempelvis vara av högst personlig karaktär och därav innehålla mer känsligt material. Vidare är det endast en individ som författat inlägg i forum i kontrast till en tidning eller andra, för allmänheten, tillgängliga dokument eller texter av organisationer eller företag. Eftersom samtyckes- och informationskravet inte kan tillgodoses på grund av att studien bygger på en dold observation anses frågan kring inläggens känslighet avgörande.

Men vad är ”känsligt material”? The Association of Internet Researchers (2019) nämner känsligt material, men de redogör inte för vad det kan innefatta. De verkar således lämna det till forskaren att avgöra. Vilket kanske inte är förvånande då vad som anses vara känsligt

material, eller inte, varierar utifrån kontext och person (Sveningsson Elm, 2009, s. 86). Även Pace och Livingstone (2005) pratar om etik i samband med internetforskning. Författarna kommer delvis fram till följande riktlinjer gällande användande av information publicerat på internet (Pace & Livingstone, 2005; Bryman, 2018, s. 188):

1. Materialet ska vara tillgängligt arkiverat för allmänheten.
2. Inga lösenord ska behövas för att ta del av materialet.
3. Materialet ska inte vara av känslig natur.
4. Det ska inte finnas några riktlinjer om att materialet inte får användas.

Denna studie uppfyller ovanstående riktlinjer, men frågan består om vad för material som anses vara av känslig natur. Inte heller Pace och Livingstone (2015) redogör för vad som kan anses vara material av känslig natur. Det förefaller att vara upp till den forskande att avgöra och resonera kring vilket material som anses vara av för känslig natur för att redovisas. Med det i åtanke kommer inlägg från LånForum som anses innehålla för känsliga uppgifter inte att citeras.

Ett tema som hittats i ett antal inlägg från LånForum är självmordstankar och självmordsbrev (se avsnitt 5.1.1). Det har varit en svår gränsdragning kring vilka inlägg som bör klassas som känsliga eller ej. Utifrån ovanstående resonemang kring forskningsetik på nätet gjordes bedömningen att inlägg som explicit innehåller självmordstankar, eller är självmordsbrev, är för känsliga för att redogöras för genom direkta citat.

Inläggen på LånForum är av högst personlig karaktär, men samtidigt är inläggsförfattarna anonyma då de skriver under pseudonymer. Det är även emot forumets regler att nämna andra användare i inlägg samt att sprida personuppgifter (LånForum, u.d.). Konfidentialitetskravet är därav i denna studie uppfyllt; i kombination med att inlägg som innefattar beskrivningar som skulle kunna identifiera någon enskild individ inte redogörs för samt att inga inläggsförfattares pseudonym, av samma skäl redovisas. Med tanke på att studien, och dolda observationer i sin allmänhet, inte uppfyller samtyckes- eller informationskravet anses det ännu viktigare att trygga de observerades anonymitet (Bryman, 2018, s. 187-188). Med LånForums regler kring att inte sprida personuppgifter, nämna andra användare i inlägg, att inläggsförfattare skriver under pseudonym och att inga sådana pseudonymer kommer att redovisas i studien anses inläggsförfattarna vara skyddade och anonyma.

Slutligen kommer det insamlade materialet endast användas i enlighet med denna studies syfte och inte för några andra ändamål. Således uppfyller studien även nyttjandekravet. Vidare kommer det insamlade materialet att förstöras när studien är genomförd.

5. Resultat och analys

I följande avsnitt analyseras det empiriska materialet, det vill säga, inläggen från Lånforum. Analysen görs utifrån de teman och de teoretiska utgångspunkterna som tidigare redogjorts för, samt med det rådande kunskapsläget i åtanke. För att förenkla texten kommer inläggsförfattare att refereras som "F1", "F2" och så vidare. Nedan kommer ett antal delar av citat från de 43 utvalda inläggen att presenteras och analyseras, då dessa ansågs vara talande för hela det insamlade materialet.

5.1 Psykisk och fysisk ohälsa

Det empiriska materialet består till större del av beskrivningar som går att koppla till försämrat psykiskt välbefinnande. I vissa fall framkommer även beskrivningar av fysisk ohälsa. Det går att urskilja att överskuldsatta känner svåra känslor till följd av överskuldssättningen. Främst uttrycker överskuldsatta ångest och självhat i inläggen som framkommer genom bland annat dålig självkänsla och mindervärdighetskomplex. Andra beskriver hopplöshet, huvudvärk, magont och sömnproblem. Av inläggen framkommer det att överskuldssattas hälsa är starkt kopplad till den ekonomiskt påfrestande situationen.

I ekonomi-skam modellen framkommer det att ekonomiskt påfrestande situationer kan leda till en försämrad hälsa hos individen (Jönsson, 2003, s. 46-48). Kommande citat speglar hur individens välbefinnande kan påverkas negativt till följd av överskuldssättningen:

En jävla skitdag är det idag. Vågar inte titta på högen med räkningar som ligger på köksbänken. Vågar än mindre öppna dem. Orkar fan inte mer snart. Just nu känns det som om det vore bättre om jag vore död. Ärligt alltså, orkar inte med det här mer. Vad fan gör man när livsglädje är totalt slut? Jo logiskt sett förstår jag att jag har mycket att vara tacksam och att leva för men jag ORKAR inte mer. Åhh jävla skit! (F1)

F1 beskriver en ohållbar situation där en hög av räkningar skapar ångest och känslor av hopplöshet. Pessimismen i inlägget är tydlig, inte nog med att det är en "jävla skitdag", F1 "orkar inte" mer och uppger att det vore bättre om hen är död. Det som syftas på är den överskuldssatthet, den ekonomiskt påfrestande situationen, som F1 lever i. Hen vågar inte ens titta på högen med räkningar och absolut inte öppna dem, då måste de emotionella konsekvenserna hanteras. Vilket såklart är jobbigt då F1 inte anser sig ha någon livsglädje kvar. Därav är det kanske inte förvånande att F1 försöker göra allt för att inte behöva hantera fler problem, eller mer ångest, och lämnar sin hög med räkningar orörda. F1 är inte ensam över att

må dåligt över räkningar. En annan inläggsförfattare beskriver ångesten över att hen inte betalat sina räkningar och att hen, på grund av det, inte ens ”förtjänar luften” som hen andas och är ”sjuk i huvudet”. Andra beskriver att deras ekonomiska situation är en ”total katastrof” och leder till outhärdlig ångest. Det framkommer även beskrivningar i inlägg av att känna sig utbränd, värdelös, gråta varje dag och att bara se svart. Den ångest, självhat och hopplöshet som framgår av F1 och andra inlägg tyder på att överskuldssättningen korrelerar med sämre psykiskt välbefinnande.

F1 bekräftar det som Holmgren et al. (2019) skriver, att vetenskapen om den ekonomiskt påfrestande situationen är kopplad till ångest. Även Engström et al. (2004, s. 146) skriver att den ekonomiska situationen kan skapa stor oro hos den överskuldssatta. I F1s inlägg manifesteras denna oro genom högen av räkningar. Medan oron i andra inlägg kan speglas genom ångest eller andra uttryck av självhat, som ovannämnt, att en annan inläggsförfattare uttryckte att hen inte förtjänar luften hen andas.

Skam diskuteras nedan som en egen rubrik då det är ett valt tema i studien. Hursomhelst skriver inläggsförfattarna ofta att deras negativa mående är kopplat till skam. Därav bör även skam diskuteras, här, i relation till sämre psykiskt välbefinnande:

Imorgon ska vi till banken o ångesten är sjuk. Min känsla av lugn är borta. Kvar finns bara förnedring, hysteri, hjärtklappning o ensamhet. En vilja att gråta o så den totala skammen. Tänker tankar som att lämna allt... Och sambon är så vansinnigt arg. (F2)

F2 skriver att hen ska till banken och beskriver hur jobbigt hen tycker att det är. F2 påtalar också skammen hen känner men även ångest, förnedring och ensamhet; känslor som gemeneman förmodligen inte har vid ett besök hos banken. Men för en person med omfattande skulder är det känslor som präglar personen. Negativa känslor i kombination med att F2s relation med sin sambo inte verkar vara i ett gott tillstånd får hen att vilja fly. Skammen uppkommer när en person blir sedd genom en annans ögon, de skamgörande erfarenheterna uppstår när F2s situation och handlingar blir uppmärksammade av andra (Jönsson & Starrin, 2016). Skammen och de svåra känslorna som framkommer av inlägget kan även förstås genom Goffmans (2020) teori om stigma. Goffman (2020, s. 75–77) menar att stigmatisering är starkt kopplat till svåra känslor. Ångesten, förnedringen och skammen som F2 känner kan förstås som en rädsla inför att bli stigmatiserad. Med F2s beskrivning av hens känslor inför att gå till banken är det inte otänkbart att det är skammen av att bli sedd, utvärderad och dömd som väcker känslor av ångest inom hen. Eller har dessa känslor redan väckts till följd av att hen kanske redan blivit

stigmatiserad av sambon? Kanske är det sambons reaktion som fyller hen med skam och ängslighet? Det går hur som helst att urskilja att skammen och oron leder till sämre psykisk välbefinnade hos F2.

Jönsson och Starrin (2016) menar att skam är en känsla som hör samman med mindervärdighet och underlägsenhet, känslor som är snarlika F2s känsla av förnedring. Jönsson (2003, s. 51–52) skriver att känslor som ilska, nedstämdhet och skam kan uppstå till följd av att individen ifrågasätter sig själv och sin egen situation. Det kan alltså vara svårt att särskilja just skam och sämre psykiskt välbefinnande då skam kommer till uttryck genom negativt mående. Skam kan vara en jobbig känsla och kan bevisligen leda till en försämrad självbild samt självhatiska kommentarer. För överskuldsatta som F2 är tyvärr skammen ofta närvarande och således även känslans negativa effekter.

Beskrivningar av negativt mående är dominerande i de flesta av inläggen men många inläggsförfattare beskriver även att deras fysiska hälsa har påverkats negativt till följd av överskuldssättningen:

När det var som stressigast så upplevde jag hur hjärtat bara stannade (en sekund kanske) för att sedan slå dubbelslag. Man kunde se på min mage hur hjärtat gjorde extraslag/dubbelslag gång efter gång efter gång. Det ledde i sin tur till att jag blev rädd/fick panik - vilket sedan ledde till att det bara blev värre.

Fick något lättare utskrivet, medicin som tydligen ska hålla hjärtat i shack men upplever fortfarande ibland besvär av det. (F3)

F3 beskriver att hen har haft problem med sitt hjärta i sådan utsträckning att det blev aktuellt med medicinering. Överskuldssättningen ledde, enligt F3, till stress som i sin tur orsakade fysiska hälsoproblem. F3 beskriver hur den fysiska hälsan påverkades negativt genom att hen upplevde att hjärtat stannade eller gjorde dubbelslag när det var som stressigast ekonomiskt. Enligt Jönsson (2003, s. 46) och ekonomi-skam modellen blir de hälsomässiga besvären desto allvarligare ju högre den ekonomiska påfrestningen är. Att den fysiska hälsan påverkas negativt till följd av överskuldssättningen överensstämmer även med forskningen. Sandvall (2011, s. 24–25) och Ferrerira et al. (2021) uppger att överskuldssattas fysiska hälsa påverkas negativt till följd av överskuldssättningen och kan ge sig i uttryck på olika sätt. Särskilt förekommande är beskrivningar av huvudvärk och magbesvär. Men andra uttrycker även besvär med övervikt. Drentea och Lavrakas (2000) menar att överskuldssatta ofta lider av övervikt vilket även kan skönjas i inläggen från LånForum. Det framkommer av inläggen olika beskrivningar av att

överskuldssatta har ökat i vikt eller inte längre känner sig i form. En inläggsförfattare skriver att hen är ung och alltid varit i form men på grund av överskuldssättningen gått upp mer och mer i vikt. Andra skriver om svårigheter att betala för tandvård och därav har sämre munhälsa och besvär med sina tänder. De inlägg som innehåller beskrivningar av psykisk och fysisk ohälsa innehåller ofta även beskrivningar om sömnbesvär och försämrade sömnkvalitet.

5.1.1 Självmordstankar

I denna del kommer inga citat att redogöras för på grund av etiska skäl (se avsnitt 4.5). Många överskuldssatta uppger i sina inlägg att de inte orkar leva längre på grund av överskuldssättningen. Delvis innehåller flertal inlägg självmordstankar eller till och med är avskedsbrev. Holmgren et al. (2019) menar att överskuldssatta löper högre risk för självmordstankar och att självmord är fem gånger vanligare hos överskuldssatta än normalbefolkningen.

Ett av inläggen som speglar överskuldssattas självmordstankar är F4 som skriver att hen kommer att avsluta sitt liv. Inlägget är ett självmordsbrev som främst innehåller nedvärderande ord om F4 själv. Det framgår ett uttryckligt självhat, beskrivningar av hens negativa mående och fysisk ohälsa. F4 uttrycker att fasaden hen byggt upp inte går att upprätthålla längre samt att hen ljugit för alla om sin överskuldssättning. F4 skriver att det är bättre att hen dör än att omgivningen för reda på hens dubbelliv och det teater hen spelat.

F4s beskrivning kan kopplas till Goffmans (2020, s. 75–77) beskrivningar av en misskreditabel individ som försöker upprätthålla en fasad för att slippa bli stigmatiserad. Goffman (ibid.) beskriver att det är psykiskt påfrestande för en individ att ständigt försöka upprätthålla en fasad. Å andra sidan kan F4s inlägg även kopplas till ekonomi-skam modellen (Jönsson, 2003, s. 46). Utifrån F4s inlägg kan det tolkas som att hen har en hög belastning av skamgörande erfarenheter vilket lett till allvarliga hälsomässiga och sociala konsekvenser (ibid.). Både de uttryckta självmordstankarna och att F4 uttrycker att hen totalt isolerats och inte har några vänner kan ses som allvarliga konsekvenser av den ekonomiskt påfrestande situationen. Det går att urskilja att F4 hellre dör än att berätta om sin överskuldssättning för omgivningen. Det kan även genom Goffmans (2020) teori om stigma förstås som att F4 är rädd för att delge sitt stigma och bli stigmatiserad.

Likt F4 förekommer det även självmordstankar i andra inlägg. Det finns inläggsförfattare som beskriver hur de inte vågar berätta om sin överskuldssättning och att den enda utvägen är döden. Andra beskriver att de inte vet hur de ska överleva all den stress och press som den ekonomiskt påfrestande situationen ger upphov till. Ett exempel är F5 som beskriver att hen hellre dör då hen inte kommer kunna se sin partner och barnen i ögonen igen

när de får reda på överskuldssättningen. Likt F4 har även F5 skrivit ett avskedsbrev och menar att hen ska avsluta sitt liv då hen endast känner sig som en börda.

5.2 Skam

Att överskuldssättning medför skam och stigmatisering går att urskilja i de flesta av inläggen. Framförallt framkommer det beskrivningar av inte vara ”normal” och att känna sig avvikande. Konsekvensen av den skammen och stigmatiseringen som överskuldssatta upplever leder till att många överskuldssatta döljer sin överskuldssättning. Återkommande i inläggen är berättelser om att ha ljugit för sin partner eller för sin omgivning. Kommande citat speglar en bild av upprätthållandet av en fasad för vänner:

Och jag vet att jag inte är ensam om detta men jag känner mig så ensam om det när jag umgås med mina vänner och alla är så glada och verkar helt bekymmersfria. Jag själv sitter där med ett fake leende och försöker fokusera på vad det pratas om men innerst inne tänker jag bara på mitt helvete jag har, ingen av mina vänner vet om detta. (F6)

F6 beskriver en situation där hen känner sig ensam trots att hen uppger att hen är medveten om att hen inte är ensam. Ensamheten framkommer i inlägget genom att F6 uppger att hens vänner verka glada och bekymmersfria vilket F6 verka ha svårt att relatera till. ”Jag sitter själv med ett fake leende” kan tolkas som ett sätt för F6 att försöka passa in bland sina tillsynes bekymmersfria vänner. F6s beskrivning av att le och att försöka passa in, kan utifrån Goffman (2020, s. 8) vara ett sätt för F6 att undkomma stigmat som följer av att inte vara ”normal”. F6 uppger dessutom att hen lever i ett ”helvete” som ingen av vännerna vet om. Delvis kan det tolkas som att F6 försöker dölja sin situation genom att också verka bekymmersfri och glad framför sina vänner. Genom att F6 försöker dölja sin överskuldssättning kan det även förstås som ett sätt för F6 att undvika att bli stigmatiserad av sina vänner och sin omgivning. Att F6 verkar glad och bekymmersfri ger också en förståelse för varför hen känner sig ensam i sin situation. Genom att F6 inte berättar för sina vänner om sitt ”helvete” och låtsas må bra kan förstärka känslan av ensamhet som hen beskriver. Delvis att inte ha någon som också lever i överskuldssättning eller någon som inte lever ett helt bekymmerfritt liv.

Hemlighetshållandet som F6 beskriver kan även tolkas som att hens sociala band med sina vänner är ansträngda, i enlighet med Jönsson och Starrin (2016). Utifrån Jönsson och Starrin (2016) kan F6 även förstås som att hen känner skam över sin ekonomiska situation vilket uppstår i samband med att hens hemlighet riskeras att avslöjas. Om F6 inte upprätthåller sin

fasad kanske hens vänner förstår att något är fel. Hens relation med sina vänner riskaras därav att hotas (ibid.). För att upprätthålla de sociala banden med sina vänner väljer F6 därmed att inte berätta om sin ekonomiskt påfrestande situation.

Att hemlighets hålla överskuldssattheten är ett återkommande tema i många av inläggen. En inläggsförfattare skriver exempelvis att dennes sambo inte vet någonting om hur överskuldssatta de är. Andra beskriver snarare en stigmatisering som medför skam för den överskuldssatte, vilket speglas i kommande citat:

Kämpar som de flesta av er med att betala alla möjliga avbetalningsplaner och det känns att det inte går framåt även om det säkert gör det. Jag känner skam och stundtals panik över att inte kunna ha ett "normalt" liv där ekonomin inte ska ta kål på en eller framför allt den konstanta oron och bristen på möjligheter pga att man själv satt sig i skiten. (F7)

F7 beskriver att hen känner skam över att inte kunna leva ett "normalt liv". Vidare beskriver F7 en känsla av att avbetalningsplaner inte går framåt. Dessutom beskrivs en oro och en brist på möjligheter för att hen har försatt sig själv i överskuldssatthet. Bristen på möjligheter gör att F7 avviker från det som hen benämner som "normalt". Att inte kunna göra det som andra gör, eller ha möjligheterna att förverkliga sig själv på grund av överskuldssättningen förhindrar F7 att leva ett normalt liv. Konsekvensen av att inte känna sig normal eller kunna göra normala saker får F7 att känna panik och skam. Vidare känner F7 en hopplöshet inför för den ekonomiskt påfrestande situationen. Hen beskriver en känsla av att det inte går framåt "även om det säkert gör det". Det spelar således ingen roll hur det egentligen går för F7 att betala av sina skulder, hen är uppgiven över sin situation oavsett.

F7 sticker ut, hen lever inte upp till samhällets normer om att individer bör vara ekonomiskt skötsamma. Hen är utifrån Goffman (2020, s. 8) därav stigmatiserad. Forskningen belyser en negativ social syn på överskuldssatta vilket ger ökad förståelse för varför överskuldssatta stigmatiseras (Drentea & Lavrakas, 2000). Överskuldssatta uppfattas i samhällets ögon som slarviga och motsatsen till ansvarstagande, det vill säga, de uppfattas som avvikande från normen (Ferrerira, et al., 2021). F7 är stigmatiserad och medveten om den skam och stigma som hen känner. Hen understryker själv att hen känner dessa känslor. Likt F7, beskriver även F8 dilemmat av att inte kunna leva ett normalt liv, vilket ger upphov till skam:

[...] jag som många andra av er kämpar på månad för månad, år efter år. Skulderna minskar sakta. För min del är självkänslan och hur jag ser på mig själv helt uttraderad. Jag

skäms enormt pga detta och tycker det är oerhört jobbigt ex i sociala sammanhang där det tros att man kan göra massa aktiviteter, köpa saker pga relativt ok lön. Varje gång blir jag så obekvämt att jag bara vill fly och drar mig därför undan. (F8)

F8 beskriver att hen kämpar år efter år och att skulderna minskar sakta vilket även här kan tolkas som en känsla av uppgivenhet och hopplöshet inför att skulderna avtar långsamt. Således går det även att utläsa en underton av hopplöshet, likt F7, som beskrev känslor av att situationen stod still. Känslor av hopplöshet och uppgivenhet som går att urskilja i många inlägg överensstämmer med forskningen. Henrikson och Ingvarsson (2019) beskriver att överskuldsatta präglas av uppgivenhet inför sin situation. Även Konsumentverket (2014) menar att överskuldsatta kan känna känslor av maktlöshet och hjälplöshet inför sin ekonomiskt påfrestande situation. Således präglas många inlägg av en underton av hopplöshet och uppgivenhet över att inte kunna ta sig ur överskuldsattheten.

F8 beskriver även hur sociala sammanhang kan ge upphov till skam och att hen bara vill fly undan. Vidare beskriver F8 att hens självkänsla inte längre är existerande, vilket gör det jobbigt och skamligt att vara i sociala sammanhang. Den icke existerande självkänslan som F8 beskriver kan ses som en konsekvens av överskuldsattningen och att inte känna sig ”normal”. F8 skriver att det är jobbigt när andra tror att hen kan delta i aktiviteter och köpa saker på grund av att hen har en helt okej lön. Det som flertalet inläggsförfattare beskriver och som även forskningen antyder är att överskuldsatta stigmatiseras och exkluderas på grund av att dessa inte kan delta i aktiviteter på samma sätt som andra, eller kan köpa presenter till anhöriga (Drentea & Lavrakas, 2000). Forskningen belyser även att överskuldsattas självkänsla och självrespekt kan påverkas negativt av den ekonomiskt påfrestande situationen (Engström et al., 2004, s. 144). Engström et al. (ibid.) menar att överskuldsatta kan se sig själva på ett nedvärderande sätt i jämförelse med andra människor vilket även kan förklara känslan av att inte vara ”normal” som återkommer i inläggen. Vidare menar Engström et al. (ibid.) att överskuldsatta ofta präglas av känslor som ilska, förnedring, skam och nedstämdhet i sociala sammanhang. F8s beskrivning av undvikande av sociala sammanhang och F7s beskrivning av att inte känna sig ”normal” talar för att det som Engström et al. (2004) skriver kring överskuldsattas känslor.

Ekonomi-skam modellen belyser att den ekonomiskt påfrestande situationen skapar stress hos överskuldsatta vilket kan leda till ohälsa. Jönsson (2003, s. 48-50) menar att individer i en ekonomiskt påfrestande situation ofta inte kan tillgodose sina sociala behov exempelvis genom vissa aktiviteter eller i sociala sammanhang där normen är att ha tillräckligt med pengar. F8 beskriver dilemmat med sociala sammanhang och av inlägget framkommer att hen helst

undviker aktiviteter på grund av skammen kring sin ekonomi. F8 vill inte uppleva de skamgörande erfarenheter som kan uppstå i sociala sammanhang (Jönsson & Starrin, 2016). Även F8s beskrivning av den försämrade självkänslan och självbilden kan förstås utifrån skamgörande erfarenheter. Jönsson (2003, s. 57) menar exempelvis att mindervärdighetskänslor och andra negativa hälsoeffekter kan uppstå till följd av den ekonomiskt påfrestande situationen. Vidare kan skammen även förstås genom Goffmans (2020) teoretiska perspektiv om stigma då F9 konstant försöker upprätthålla en fasad:

Här kommer ytterligare ett sådant här självömkande meddelande från mig. Sorry för det men behöver skriva av mig. Har länge känt att jag inte orkar så mycket mer, att allt sliter på en något oerhört. All den här stressen och ångesten som finns där hela tiden. Har världens bästa yta, ingen skulle någonsin kunna tro det här om mig. Men ju hårdare jag måste skydda min yta desto mer tar det på mig. Stress, ångest och sömnlösa nätter. (F9)

Likt F8 kan även F9 förstås och tolkas utifrån Goffmans (2020) teori om stigma. F9 upprätthåller en fasad för att inte vara onormal och bli stigmatiserad. F9 uppger att ingen någonsin skulle kunna tro att hen är överskuldsatt på grund av att hen upprätthåller en fasad, hens försvar emot stigma verkar därav i viss mån effektiv. Att försöka dölja sitt stigma kan individer göra genom att måla upp en annan bild av sig själv, ljuga eller spela teater (Goffman, 2020, s. 75–77). F9 beskriver att hen har ”världens bästa yta”, vilket kan förstås som att ingen annan vet om att hen är överskuldsatt. F9 skriver även att det tär på hen att behöva skydda sin fasad. Det är energikrävande att upprätthålla en fasad och F9 har ångest och känner stress konstant. Den ångesten och stressen som F9 har kan ses som en konsekvens av att hen ständigt försöker att dölja sitt stigma. Goffman (ibid.) menar att detta döljande skapar oro och stress hos individer, vilket framkommer av inlägget.

Sammantaget finns det många liknande inlägg i det empiriska materialitet som beskriver ett upprätthållande av en fasad; med andra ord, ett försök att dölja faktumet att den överskuldsatta inte uppfyller de normer och förväntningar som finns. Många av inläggen kan därmed kopplas till Goffmans (2020, s. 75–77) begrepp misskreditabel som handlar om att upprätthålla en viss bild av sig själv och att inte tillkännage sitt stigma för omvärlden. Skammen i de olika inläggen kan både tolkas genom ekonomi-skam modellen och Goffmans (2020) teori om stigma. Många av inläggsförfattarna skriver att de inte vill berätta om överskuldsättningen, dels för de tror att det skulle skada relationer till deras närmsta. Överskuldsatta vill därav inte uppleva de skamgörande erfarenheterna som följer av att berätta om deras ekonomiska

situation. Många inlägg innehåller även beskrivningar av att inte tillhöra det ”normala”, vilket innebär att överskuldssatta känner sig och är stigmatiserade. Stigmat försämrar i sin tur den överskuldssattas självbild och får hen att undvika sociala sammanhang vilket i sin tur leder till ensamhet och utanförskap.

5.2.1 Utanförskap

En betydande del av det empiriska materialet bestod av inlägg med en underton av utanförskap och ensamhet. Henrikson och Ingvarsson (2019, s. 19) menar att överskuldssattas relationer kan påverkas negativt och att överskuldssatta kan ha svårt att hålla kontakten med sin omgivning. Överskuldssatta återger i inläggen att de känner sig ensamma, inte har vänner eller anhöriga, har svårt att lämna huset eller har utvecklat social fobi. Kommande två citat speglar beskrivningen av ensamheten och att inte ha någon att prata med om sin överskuldssättning:

Har Just inga vänner och inga såna där ”riktiga” vänner. Mina föräldrar är väldigt gamla så vill inte att dem ska ska gå och tänka på vad jag har ställt till med och vara oroliga över det. Dem skulle bli så otroligt ledsna så jag klarar verkligen inte det. Så nej jag har ingen som jag kan berätta det för som jag känner just nu. (F10)

Jag har tömt alla möjligheter. Har ingen att låna av, inget att pantsätta och hinner inte sälja något så snabbt... Jag har helt enkelt inte pengarna och har ingen att prata med. Känner mig så ledsen... (F11)

F10 och F11 beskriver liknande situationer av ensamhet och att inte ha någon att prata med. F10 beskriver att hen inte har sådana ”riktiga vänner” som hen skulle kunna prata med medan F11 uppger att hen inte har någon alls. Dock framkommer av F10s inlägg att hen faktiskt har föräldrar i sitt liv. Undertonen är dock känslor av ensamhet och utanförskap även i F10s inlägg, trots att hen uppger att hen har föräldrar. Det handlar om att F10 inte vill göra sina föräldrar ledsna eller oroliga. Inlägget av F10 kan därmed kopplas till skam och att inte vilja belasta sina föräldrar. Å andra sidan uppger F11 snarare att hen har uttömt alla sina möjligheter och därmed inte har någon att berätta för. En gemensam nämnare för F10, F11 och många andra överskuldssattas inlägg är att de uppger att de inte har någon att berätta för. Det kan förstås genom stigmat kring överskuldssatthet. Att inte *kunna* berätta för andra kan också tolkas som att dessa inläggsförfattare inte *vågar* berätta för någon. Det går inte att urskilja om inläggsförfattarna skulle berätta för någon om de hade någon att prata med eller om de bara inte

vågar. Med F10s inlägg i åtanke framkommer snarare en bild av att inte vilja berätta för sin omgivning och istället hålla överskuldssättningen dold. Det kan tolkas som att F10 snarare inte vill belasta sin omgivning och därmed väljer att inte berätta.

Många snarlika inlägg innehåller en underton av utanförskap och ensamhet. Ensamheten kommer ofta till uttryck genom att inläggsförfattarna uppger att de är ensamma i sin överskuldssatthet och att ingen förstår deras situation. Vissa andra inläggsförfattare skriver att de faktiskt inte har någon, isolerar sig själva eller inte ens lämnar hemmet. En annan konsekvens som framkommer av inläggen till följd av överskuldssättningen är beskrivningar av social fobi. Vissa inläggsförfattare uppger att de efter årtal av överskuldssättning utvecklat social fobi och helst håller sig inomhus. Andra beskriver att de socialt slutat leva eftersom det varken finns pengar eller energi till att umgås med sin omgivning.

Sammantaget kan utanförskapet och ensamheten förstås utifrån Goffmans (2020) teori om stigma, delvis då individer isolerar sig själva för att inte bli stigmatiserade. Eller att individen har berättat för omgivningen och blivit stigmatiserad, vilket kan ha lett till att individen känner sig ensam och oförstådd. Vidare går temat i linje med forskningen som menar att överskuldssatta lever under press på grund av stigma och fördomar från samhället (Ferrerira, et al., 2021). Dessutom framkommer av forskningen att överskuldssatta har svårt att upprätthålla relationer vilket bidrar till utanförskap och isolering (Henrikson & Ingvarsson, 2019, s. 19). Den isolering och utanförskap som överskuldssatta upplever är blir således en konsekvens av samhällets syn på dem. Till följd av de svårigheter att socialisera som överskuldssatta har, så uppstår känslor av att inte känna sig förstådd eller sedd. Den överskuldssatta blir därav ensam i den ekonomisk påfrestande situationen och får bära bördan själv.

6. Slutsats

Studiens syfte var att bidra till kunskapsläget kring överskuldssatta genom att undersöka hur överskuldssatta beskriver sitt välbefinnande och skam kopplat till sin överskuldssättning. Med hänsyn till ovanstående analys kan studiens två frågeställningar besvaras som nedanstående.

Överskuldssatta på forumet LånForum beskriver att deras fysiska och psykiska hälsa påverkas negativt till följd av deras ekonomiskt påfrestande situation. Den fysiska hälsan beskrivs i negativa ordalag. Vissa skriver att de har ont i magen, magsår, hjärtproblem, huvudvärk och att de är överviktiga. Andra skriver om sömn- och tandproblem. Den psykiska hälsan beskrivs i starkt negativa ordalag. I princip alla skriver självhätiska kommentarer, om

ångest, att de är deprimerade, känner ledsamsamhet och hopplöshet. Några skriver om självmordstankar, och ett fåtal skriver självmordsbrev.

Överskuldsatta på forumet LånForum beskriver att de upplever skam till följd av deras ekonomiska situation. Skammen beskrivs och kommer till uttryck på olika sätt. Många skriver att de inte känner sig ”normala” och upprätthåller en roll som att inget skulle vara fel. Vidare skäms de över faktumet att de försatt sig, eller låtit sig försättas, i en ekonomiskt påfrestande situation. Majoriteten ger även uttryck för en starkt negativ självbild på grund av det stigma som deras normavvikande innebär. Skammen kommer även till uttryck genom upplevd ensamhet och utanförskap. Många skriver att de känner sig ensamma och lever i utanförskap på grund av överskuldsättningen. Antingen har de ingen att berätta för om sin situation eller så vågar de inte berätta då det är för skamfyllt.

För att konkludera beskriver överskuldsatta på LånForum att deras fysiska och psykiska hälsa påverkas negativt av den ekonomiskt påfrestande situation de befinner sig i. Överskuldsatta på LånForum skriver även att de upplever skam till följd av den ekonomiskt påfrestande situation de befinner sig i. Den föreliggande studiens resultat överensstämmer med Holmgren et al. (2019) gällande att överskuldsattas situation är kopplad till psykiska besvär. Resultatet överensstämmer även gällande att överskuldsattas välbefinnande påverkas negativt på grund av den ekonomiskt påfrestande situationen de lever under, som både Konsumentverket (2014, s. 12) och Firrerira et al (2021) påvisat. Ytterligare är det, av studiens resultat, tydligt att överskuldsatta känner sig uppgivna, något som Henrikson och Ingvarsson påpekar (2019, s. 18-19). Resultatet av denna studie styrker även, som exempelvis Dackehag et al. (2016, s. 19) beskriver, att överskuldsatta fysiska hälsa också påverkas negativt. Precis som både Konsumentverket (2014, s. 12) samt Drentea och Lavrakas (2000) beskriver, visar den föreliggande studien att överskuldsatta känner skam och stigma utifrån deras ekonomiska situation. Ytterligare har det i denna studie framkommit att överskuldsatta känner sig ensamma och till viss del lever i utanförskap, vilket även Konsumentverket (2014, s. 12) har belagt.

Resultatet av denna studie överensstämmer, rent holistiskt, med tidigare forskning och tyder på att överskuldsatta stigmatiseras, känner skam och att deras hälsa påverkas negativt till följd av överskuldsättningen. Inga särskilda diskrepanser mellan den tidigare forskningen och resultatet i denna studie har noterats. Orsakerna till inläggsförfattarnas överskuldsatthet har dock inte kunnat utläsas. Således kan inget sägas om huruvida forskningen gällande överskuldsättningens orsaker överensstämmer med det inläggsförfattarna skriver om på LånForum. Dock var detta inte fokus av föreliggande studie att undersöka det. En aspekt som framkom i orienteringen av kunskapsläget kring överskuldsatthet var osäkerheten kring vilket

håll som kausalitetssambandet rör sig. I dagsläget finns det ingen konsensus inom forskningen gällande kausalitetsambandet mellan överskuldssatthet och ohälsa. Inte heller kan någon slutsats kring det dras utifrån denna studie. Det behövs mer forskning som fokuserar kring de olika sambanden och orsakerna till överskuldssatthet.

Ett bifynd som noterades i det empiriska materialet var att det fanns en väsentlig mängd inlägg som handlade om spelmissbruk. Nämnvärt är att inga källor som redovisades i kunskapsläget, förutom Sandvall (2016) som uppgav spelmissbruk som en orsak till överskuldssättning. Det är oklart varför, kanske är det så att spelmissbruk endast orsakar överskuldssatthet i sådan liten utsträckning att det inte anses vara nämnvärt enligt forskningen. Alternativt, så har det inte forskats tillräckligt kring överskuldssatthet och spelmissbruk.

När någon säger ”socialt problem” finns det vissa saker som tankarna, oftare och intuitivt, dras till; missbruk, våld i nära relationer, hemlöshet, psykisk ohälsa, arbetslöshet och så vidare. Det är dock viktigt att påminnas om att viss problematik, som exempelvis överskuldssatthet också är sociala problem. Även om överskuldssatthet oftast pratas om i termer som slarvighet och oansvarighet, vilket skönjas i Lyxfällan och vill vi hävda, rent generellt, så bör det anses vara ett socialt problem, som likt andra, bör tas på högsta allvar. Därav bör det fortsättningsvis även forskas kring överskuldssatthet som ett socialt problem; mer specifikt vilka stödinsatser för överskuldssatta som kan tänkas vara effektiva, överskuldssatthet i relation till missbruk, samt kausaliteten mellan överskuldssatthet och ohälsa.

7. Referenser

- Ahrne, G. & Svensson, P., 2015. *Handbok i kvalitativa metoder*. 2 red. Stockholm: Liber.
- Association of Internet Researchers, 2019. *Internet Research: Ethical Guidelines 3.0*, u.o.: Association of Internet Researchers.
- Bauman, Z., 2007. *Consuming Life*. 1:a red. Cambridge: Polity Press.
- Berg, M., 2014. Netnografi. i: G. Ahrne & P. Svensson, red. *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber, s. 118-130.
- Berg, M., 2015. *Netnografi: att forska om och med internet*. 1 red. Lund: Studentlitteratur.
- BIS-Department for Business Innovation & Skills, 2010. *Over-indebtedness in Britain: Second follow-up report*, Britain: Department for Business Innovation & Skills, www.bis.uk.
- Bryman, A., 2018. *Samhällsvetenskapliga metoder*. 3:e red. Stockholm: Liber.
- D'Alessio, G. & Iezzi, S., 2013. Household Over-Indebtedness: Definition and Measurement with Italian Data. *Bank of Italy Occasional Paper*, Issue 149, s. 1-26.
- Dackehag, M., Ellegård, L. M., Gerdtham, U. & Nilsson, T., 2016. *Ekonomisk knapphet, skuldsättning och hälsa*, Stockholm: Kronofogdemyndigheten.
- Disney, R., Bridges, S. & Gathergood, J., 2008. *Drivers of Over-indebtedness*, u.o.: Centre for Policy Evaluation.
- Drentea, P. & Lavrakas, P. J., 2000. Over the limit: the association among health, race and debt. *Social Science & Medicine*, Volym 50, s. 517-529.
- Engström, J., Josefsson, M. & Ahlström, R., 2004. Krisbetingade känsloreaktioner hos överskuldsatta. i: *Hushållens överskuldsättning i Norden: Rapport från ett samnordiskt forskningsseminarium om orsakerna till och konsekvenserna av nordiska konsumenters överskuldsättning*. Köbenhavn: Nordisk ministerråd, s. 142-146.
- European Commission, 2008. *Towards A Common Operational European Definition of Over-indebtedness*, Bryssel: European Commission.
- Ferrerira, M. B. o.a., 2021. On the Relation Between Over-Indebtedness and Well-Being: An Analysis of the Mechanisms Influencing Health, Sleep, Life Satisfaction, and Emotional Well-Being. *Frontiers in Psychology*, Volym 12, s. 1-14.
- Goffman, E., 1963/2007. *Stigma. Den avvikandes roll och identitet*. Stockholm: Nordstedts Akademiska Förlag.
- Goffman, E., 2020. *Stigma, den stämplades roll och identitet*, Lund: Studentlitteratur.

- Henrikson, A.-S., 2016. *Överskuldssatt och skyldig: en rättsvetenskaplig analys av konsumentnskyddet mot överskuldssättning*, Umeå: Umeå universitet.
- Henrikson, A.-S. & Ingvarsson, T., 2019. *Överskuldssättning och skuldrådgivning i socialtjänsten*. 1 red. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Holmgren, R., Sundström, E. N., Levinsson, H. & Ahlström, R., 2019. Coping and financial strain as predictors of mental illness in over- indebted individuals in Sweden. *Scandinavian Journal of Psychology*, Volym 60, s. 50-58.
- Hughes, W. & Lavery, J., 2008. *Critical thinking - an introduction to the basic skills*. 5:e red. Peterborough: Broadveiw press.
- Jönsson, L. R., 2003. *Arbetslöshet ekonomi och skam*. Lund: Lunds universitet.
- Jönsson, L. R. & Starrin, B., 2016. Ekonomi-skam modellen och reaktioner på arbetslöshet. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 7(3), s. 267-284.
- Konsumentverket, 2014. *Överskuldssättning och ohälsa: En studie av hur långvarig överskuldssättning kan påverka den psykiska- och fysiska hälsan*, Karlstad: Konsumentverket.
- Konsumentverket, 2019. *Fördjupad samverkan mot överskuldssättning*, Karlstad: Konsumentverket.
- Konzinets, R. V., 2010. *Netnography: doing ethnographic research online*. Los Angeles, Calif: SAGE.
- Kronofogden, 2008. *Alla vill göra rätt för sig: överskuldssättningens orsaker och konsekvenser*, Solna: Kronofogden.
- Kronofogden, u.d a. *Statistik skuldsatta privatpersoner 2018-2020*. [Online]
Available at: <https://kronofogden.se/om-kronofogden/statistik/statistik-om-antal-skuldsatta>
[Använd 3 November 2021].
- Kronofogden, u.d b. *Antal personer som har beviljats skuldsanering 2018-2020*. [Online]
Available at: <https://kronofogden.se/om-kronofogden/statistik/statistik-om-skuldsanering>
[Använd 3 November 2021].
- Kronofogden, u.d c. *Antal personer som ansökt om skuldsanering 2018-2020*. [Online]
Available at: <https://kronofogden.se/om-kronofogden/statistik/statistik-om-skuldsanering>
[Använd 3 November 2021].

- Kronofogden, u.d. *Antal skuldsatta som funnits i Kronofogdens register i 20 år eller mer*. [Online]
Available at: <https://www.kronofogden.se/om-kronofogden/statistik/oppna-data-psidata>
[Använd 3 November 2021].
- Landdrige, D., 2007. *Phenomenological Psychology - Theory, Research and Method*. 1:a red. Harlow: Pearson Education Limited.
- LånForum, u.d. *LånForum*. [Online]
Available at: <https://www.xn--lforum-exa.se/>
[Använd Oktober 2021].
- Niemi-Kiesiläinen, J. & Henrikson, A.-S., 2005. *Report On Legal solutions to debt problems in credit societies*, Strasbourg: CDCJ-BU.
- Pace, L. A. & Livingstone, M. M., 2005. Protecting Human Subjects in. *Electronic Journal of Business Ethics and Organization Studies*, 10(1), s. 35-41.
- Sandvall, L., 2011. *Överskuldsättningens ansikten: en studie av vägar in i och ut ur ekonomiska svårigheter*, Växjö: Linnéuniversitetet.
- Sandvall, L., 2016. *Varför ansöker inte fler överskuldsatta om skuldsanering?: Rapport från ett forskningsprojekt om ansökningsbenägenhet*, Växjö: Institutionen för socialt arbete vid Fakulteten för Samhällsvetenskap, Linnéuniversitetet .
- Schicks, J., 2013. The Definition and Causes of Microfinance Over-Indebtedness: A Customer Protection Point of View. *Oxford Development Studies*, 41(1), s. 95-116.
- Starrin, B., Forsberg, E. & Rantakeisu, U., 1999. I arbetslöshetens spår. Ekonomisk stress, skam och ohälsa. i: A. Härenstam, E. Lindblad, U. Lundberg & B. Starrin, red. *I vanmaktens spår*. Umeå: Borea Bokförlag, s. 21-93.
- Statistiska Centralbyrån, 2020. *Svenskar har näst mest skulder*. [Online]
Available at: <https://www.scb.se/hitta-statistik/artiklar/2020/svenskar-har-nast-mest-skulder/>
[Använd 3 November 2021].
- Statistiska Centralbyrån, 2021a. *Bolån till hushållen fortsätter att öka*. [Online]
Available at: <https://www.scb.se/hitta-statistik/redaktionellt/bolan-till-hushallen-fortsatter-att-oka/>
[Använd 3 November 2021].
- Statistiska Centralbyrån, 2021b. *Konsumtionslånen ökar under pandemin*. [Online]
Available at: <https://www.scb.se/hitta-statistik/redaktionellt/konsumtionslanen-okar->

under-pandemin/

[Använd 3 November 2021].

- Sveningsson Elm, M., 2009. QUESTION THREE: How Do Various Notions of Privacy Influence Decisions in Qualitative Internet Research?. i: A. N. Markham & N. K. Baym, red. *Internet inquiry - conversations about method*. California: SAGE, s. 69-88.
- Vetenskapsrådet, 2002. *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*, Stockholm: Vetenskapsrådet.